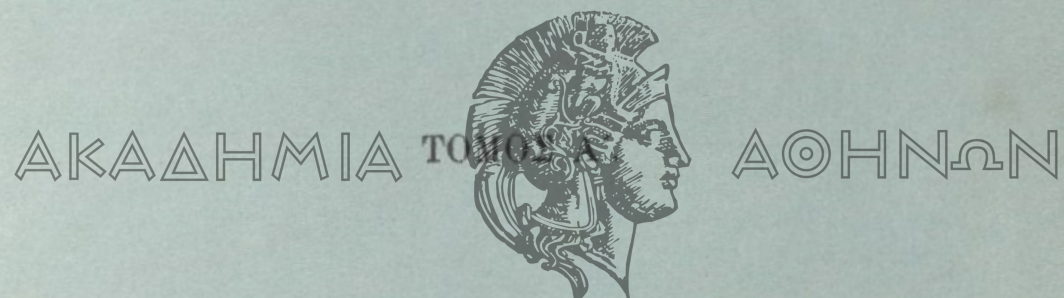

ΕΥΣΤΡ. ΖΗΣΗ

ΑΥΔΗΜΙΩΤΙΚΕΣ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

ΕΚΤΑΚΤΗ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ "ΣΥΖΗΤΗΣΗΣ,,

ΑΘΗΝΑ
1933

Η ΣΥΖΗΤΗΣΗ

ΕΚΤΑΚΤΗ ΧΡΙΣΤΟΥΓΕΝΝΙΑΤΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ

ΕΥΣΤΡ. ΖΗΣΗ

ΑΥΔΗΜΙΩΤΙΚΕΣ ΑΝΑΜΝΗΣΕΙΣ

(Μὲ εἰκόνα τοῦ χωριοῦ)

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

ΤΟΜΟΣ Α'.

Κι' ἂν ἡ πατρίδα τοῦ φτωχιά,
καὶ διῇ σὲ ξένους τόπους
πλούτη ποῦ δὲ φαντάσθηκε
καὶ σὸ χρυσάφι ἀνθρώπους,
μὲ περηφάνεια νὰ τοῦ λέν·
«— Διὲ κάμπους, διὲ σιτάρια!»
Θὰ πῇ κι' αὐτός· «— Στὸν τόπο μου
φυτρώνουν παλληκάρια!»

ΛΟΥΚΙΑΝΟΣ

ΑΘΗΝΑ
1933

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ἐπειδὴ ὁ χώρος τῆς «Συζήτησης» δὲν ἐπαρκεῖ γιὰ ὅλα τὰ θέματά μας, ἐκδίδουμε καὶ τὶς «Αὐδημιώτικες Ἀναμνήσεις» στὶς ὁποῖες θὰ περιλάβουμε ὅ,τι σχετικό εἶναι γραμμένο ἀπὸ τὸν Αὐδῆμι, δικό μας ἢ ξένο.

Καθὼς ξέρουμε ὅμως, τουλάχιστον ἡμεῖς οἱ Αὐδημιῶτες, ὅτι υπάρχουν καὶ πολλὰ πράγματα γραμμένα γιὰ τὸ χωριό μας. Πόσοι ἐξ ἡμῶν τὸ χωριό πρῶτα ἦταν στὸν Ἰωάννη Βασίλη καὶ καταστράφηκε, ἀλλὰ κανένας δὲν μπορεῖ νὰ μᾶς καθορίσῃ πότε καὶ πῶς καταστράφηκε.

Ἄλλο γεγονός πολὺ συγκεχυμένο εἶναι καὶ ἡ συμμετοχὴ τοῦ χωριοῦ μας στὴν Ἑλληνικὴ Ἐπανάσταση τοῦ 1821. Οἱ γονεῖς μας πολλὰς φορὲς μᾶς μίλησαν γιὰ τὸν «Τοπτσήμπα» ποὺ κατέβηκε ἀπὸ τὴν Πόλη καὶ ζήτησε νὰ τοῦ παραδοθοῦν ὀρισμένοι προὔχοντες, ἀλλὰ δὲν μπόρεσαν νὰ μᾶς καθορίσουν ἂν ὁ Τοπτσήμπα στ' Αὐδῆμι μόνο πῆγε ἢ γύριζε ὅλα τὰ χωριά :

Αὐτὰ τὰ ἐρωτήματα κι' ἄλλα πολλὰ θὰ μένουν ἴσως ἀναπάντητα ἂν κι' ἡμεῖς ποὺ διατηροῦμε ζωντῇ τὴν ἀνάμνηση τοῦ χωριοῦ μας δὲν θὰ ἐνδιαφερθοῦμε νὰ τὰ ἐξιχνιάσουμε, γιὰτὶ σὲ λίγα χρόνια θὰ σθηστῇ κι' αὐτὴ ἡ ἀνάμνηση καὶ τὰ παιδιὰ μας δὲ θὰ ξέρουν κἂν οὔτε νὰ τὸ ὀνομάσουν.

Μερικοί, πρωτοπόροι, ἴσως νὰ νομίζουν ἐθνικιστικὴ τὴν προσπάθειά μας αὐτὴ καὶ ἀσυμβίβαστη μὲ τὶς διεθνιστικὲς καὶ ἀνθρωπιστικὲς ἀπόψεις ποὺ ἐπικρατοῦν. Ἐμεῖς ὅμως

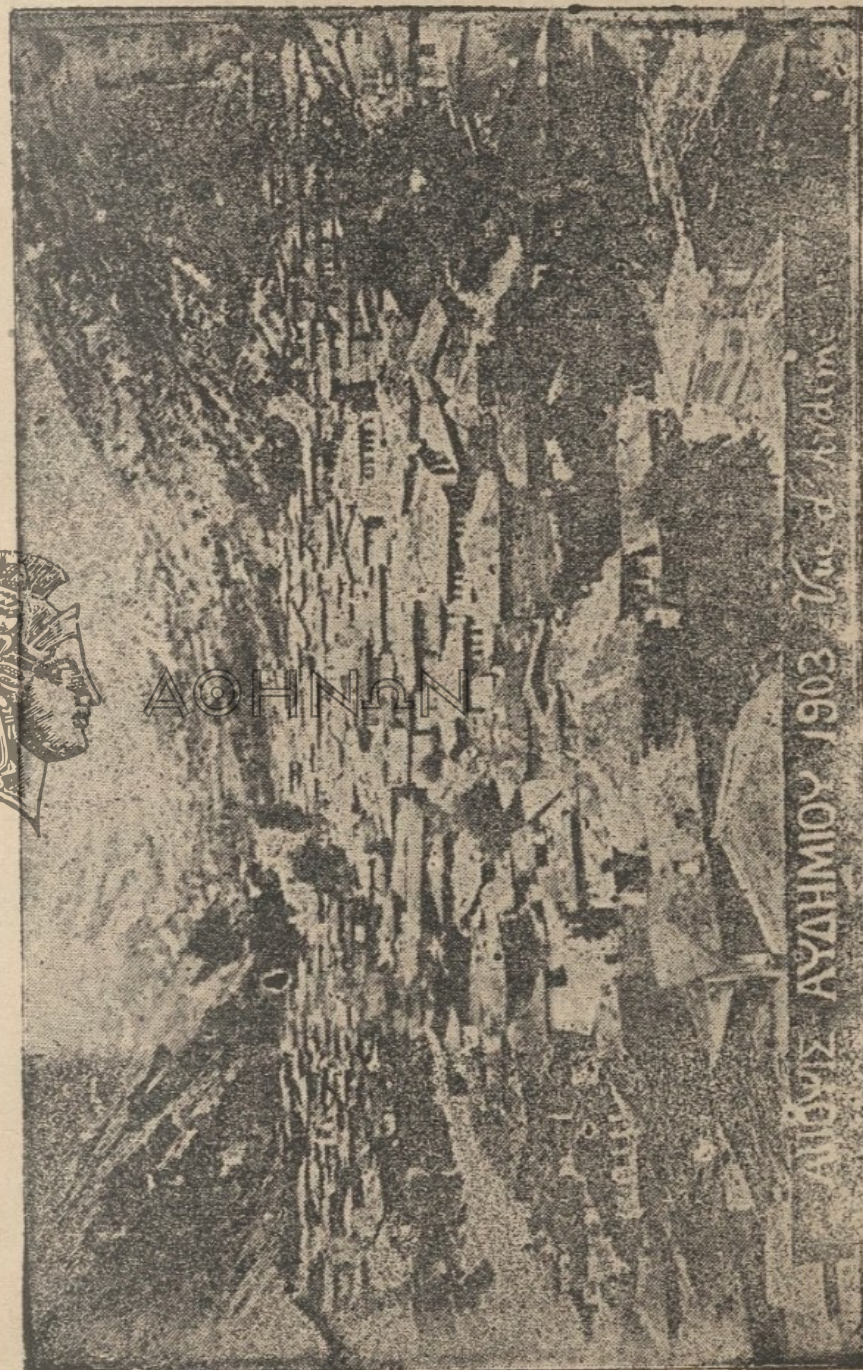

ποτέ δὲν σκεφθήκαμε νὰ γράψουμε μὲ τὸ «ἐπικρατοῦν πνεῖμα» γιατί τότε αἰσθανόμαστε καὶ περιττὴ τὴν παρουσία μας. Οὔτε πάλι ἀποτελοῦμε τὸ πνεῦμα τῆς ἀντιλογίας καὶ διαφωνοῦμε γιὰ νὰ . . . ὑπάρχουμε. Αὐτὸς ὁ ἐγωϊσμός ποὶ δὲν μᾶς ἐπληξε. Εἴμαστε καὶ ὑπάρχουμε γιατί ἀποτελοῦμε πραγματικότητα. Θέλουμε καὶ μεῖς βέβαια νὰ συναδελφωθοῦν οἱ λαοὶ τῆς Βαλκανικῆς ἢ καὶ ὅλου τοῦ κόσμου καὶ ἔχουμε καὶ μεῖς ἀνθρωπιστικὰς ἰδέας, μακάρι ὅλοι οἱ ἀνθρώποι νὰ γίνουμε ἀδελφοί, ἀλλὰ ἡ ἐρευνα τῆς καταγωγῆς μας καὶ ἡ ἐξιστόρηση τῶν γεγονότων ποὺ ἐγιναν στὸ τόπο ποὺ γεννηθήκαμε, ὅταν θὰ γραφοῦν μὲ ἀμεροληψία, ὅποιαδήποτε κι' ἂν εἶναι τὰ συμπεράσματά μας δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἐπηρεάσουν τίς σημερινὰς σκέψεις μας καὶ τὴν ἰδεολογία μας.

Ὅσο γιὰ τὰ περιεχόμενα τοῦ βιβλίου μας, στὸν παρόντα πρῶτο τόμο προσπαθοῦμε νὰ παρουσιάσουμε μιὰ εἰκόνα τοῦ χωριοῦ μὲ τοὺς ἀνθρώπους του σὲ δυὸ διηγήματα. Τὸ ἕνα — τὸ πρῶτο — μὲ τὸν τίτλο «Παλιὰς ἱστορίαι, δημοσιεύτηκε καὶ στὰ «Ἡμερώματα» ποὺ βγάλαμε τὸ 1928 στὴ Θεσσαλονίκη. Τὸ δεύτερο εἶναι ἀνέκδοτο. Στὸ τέλος δημοσιεύουμε καὶ κείμενο τοῦ ἱστορικοῦ Γ. Παχυμέρη ποὺ ἐμεῖς τὸ θεωροῦμε πολύτιμο γιατί μᾶς δια φωτίζει γιὰ μερικὰ γεγονότα, πού, σὰν θρύλοι, ἀπὸ γενεὰ σὲ γενεὰ, ἔφτασαν ἕως ἡμᾶς.

Αὐτὰ ὅμως ὅλα εἶναι ἀνεπαρκέστατα καὶ ἐλπίζουμε νὰ μᾶς βοηθήσουν οἱ χωριανοὶ μας, οἱ γεροντότεροι, νὰ ὁλοκληρώσουμε τὸ ἔργο μας. Γι' αὐτὸ θὰ ἐκδόσουμε τοῦ χρόνου τὸν δεύτερο τόμο, ποὺ ἴσως νάχη καὶ περισσότερες σελίδες, κι' ὅσοι ἔχουν τὴν εὐχαρίστηση μποροῦν ἀπὸ τώρα νὰ μᾶς στέλνουν τὴ συνεισφορά τους.

Β. ΖΗΣΗΣ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

Ὁ καυμένος ὁ θεὸς μου ὁ Ζ... με βρῆκε προχτὲς
στὸ δρόμο καὶ με παραπονέθηκε πὼς τὸν γράψανε
μόνο 150 λίρες μερίδιο ἀπὸ τοῦ μπαμπᾶ του τὴν πε-
ριουσία.

— Μόνε ἑκατὸ πενήντα λίρες βρῆ τ' ἀγόρι μ' Στρά-
το;... Ἐμένα ἢ μπαμπᾶς μ' εἶχε τόσο βιό!... Ἐμεῖς
εἴχαμ' ἀμπέλ' κι σ' Δρυμῶνα κι στὸ Λύκο κι στὸ
Ντάρ Μπουγάζ....

Ἐκαμνε καὶ κάτι χειρονομίες ὅταν τᾶλεγε αὐτὰ
καὶ ἀναγκάστηκα νὰ ὀπισθοχωρήσω λίγα βήματα
νὰ μὴ με βρῇ καμμιὰ κατὰ λάθος στὸ κεφάλι. Ἐ-
γὼ μὴν ἀνέμω νὰ ἐκτιμήσω τοῦ παποῦ μου
τὰ εὐτήματα, ἀλλὰ μιὰ φορὰ ποὺ δὲν γνώρισα πρόσ-
φρα νᾶχη λιγώτερο ἀπὸ ἓνα ἑκατομμύριο λίρες, τὸ
θεῖό μου λίγα τὸν γράψανε. Ἄς εἶναι ὅμως. Τὸν εἶπα
μιὰ κουθέντα ποὺ τὸν ἄρεσε καὶ ἱκανοποιημένος μ'
ἀπάντησε: «Σωστά λές». Τὸν εἶπα πὼς κι' αὐτὰ κα-
λὰ εἶναι, γιατί' ἂν εἴμασταν στὸ χωριὸ δὲ θᾶπαιρνε
τίποτα. Θὰ τὸν βγάζανε τ' ἀδέρφια του κανένα λογα-
ριασμὸ ποὺ δὲ θὰ μπορούσε ὅχι μερίδιο νὰ πάρη ἀλλὰ
οὔτε καὶ νὰ ξεχρεωθῇ σ' ὅλη του τὴ ζωὴ, καὶ κεῖ-
νος καὶ τὰ ἐγγόνια του.

Καλὸς ὁ καυμένος ὁ θεὸς μου, μόνο λίγο γρινιάρης
πὼς εἶναι. Ὁ κόσμος τὸν λέει καὶ τεμπέλη καὶ σ'
αὐτὸ ἀποδίδουν τὸ ὅτι δὲν μπόρεσε νὰ διῇ προκοπὴ.
Αὐτὸ ὅμως με φαίνεται σὰν ἀπίστευτο. Τ' ἄλλα τ' ἀ-
δέλφια του ἦταν περισσότερο τεμπέληδες ἀπ' αὐτόν.

‘Ο θεὸς μου δούλευε καὶ τότε τότε. Αὐτοὶ πάντοτε καθόντανε καὶ ὅμως καὶ σπίτια εἶχανε καὶ κρατομάγαζα μεγάλα, καὶ ἀμπέλια καλὰ, καὶ κουκούλια κάμνανε κι’ ὅλος ὁ κόσμος τοὺς ἐκτιμοῦσε. Δοκίμασε κι’ ὁ θεὸς μου νὰ ἐμπορευτῇ, πῆγε σαπάνω τῇ Βουλγαρίᾳ νὰ φέρῃ γουρουνία μερικὲς φορές, μὰ κεῖνα τὰ ἔρμα, ἄλλες φορές ψοφούσανε στὸ δρόμο, κι’ ἄλλες φορές τὰ πωλοῦσε παρὰ τιμῆς, γιατί ξέπεφτε τὸ πράγμα, κι’ ἔτσι πάντα χρεωνότανε ὥς τ’ αὐτιά καὶ τίποτα δὲν ἔκαμνε. Ποῦ νὰ τὸν ἐκτιμήσῃ κι’ ὁ κόσμος; ‘Ο κόσμος λογαριάζει γιὰ ἀνθρώπους μόνο ἐκείνους ποὺ κερδίζουν. Τὸ θεὸ μου εἶχε κι’ ἓνα λόγος περισσότερο νὰ μὴ τὸν λογαριάσῃ γιατί μιὰ φορὰ εἶπε ἓν βαρὺ λόγος στὸ μεγάλο του τὸν ἀδερφό, κι’ ὅλοι οἱ χωρῆσι τοὺς πῆρανε καὶ μισήσανε. «Λοκοῦτο νὰ πῇ τέτοιον λόγο!» Δὲν ἦταν βρισιὰ αὐτοῦ οὔτε κατ’ ἐπὶ τίποτα τὸ σοβαρό. Εἶπε ἓνα ἀπλούστατο πρᾶγμα, τὸ πρᾶγμα τοῦ λογικοῦ καὶ σωστοῦ, ἀλλὰ ποῦ νὰ τὸ καταλάβου αὐτοί:

Χιόνιζε ἔξω δυνατὰ καὶ καμνιὰ εἰκοσαριὰ χωριανὰ
ἦτανε στριμωμένοι σ' ἓνα καφενεῖο καὶ λέγανε μασά-
λια γύρω ἀπὸ τὴ σόπα· οἱ περισσότεροι ἦτανε πορ-
μπατζήδες καὶ ἄλλοι ξενητεμμένοι, πού ταξιδεύανε
ἄλλοι σαπάνω τὶς Σαράντα-Κλησιές, ἄλλοι σαπέ-
ρα τὸ Οὐζοῦν-Κιοπροῦ, κι' ἦρτανε στὸ χωριὸ γι-
νὰ περάσουνε τὶς γιορτὲς κοντὰ στὶς γυναῖκες του,
καὶ στὰ παιδιὰ τους. Ὁ καθένας ἔλεγε τὶς ἀντραγα-
θίες του, τὰ κέρδη του, τὰ βάσανα πού τραβούσανε
μὲ τοὺς μεμουράδες καὶ πῶς τοὺς ξεγελοῦσανε κι
ἄλλα πράγματα κατάλληλα γιὰ νὰ περνᾷ ἡ ὥρα

“Ὡς ἐδῶ, ὡς ἐκεῖ νὰ κι’ ἔρχεται κι’ ὁ θεὸς μου, τυ-
λιγμένος σ’ ἕναν ἄμπᾶ. Εἴταμε πὺς ἦτανε γρινιάρης·
ἐδῶ ὁμῶς δὲν ἔφταιγε καθόλου ὁ καυμένος. Ἀκουσε
νὰ λένε ὅλοι ἱστορίες ἀνεξιχνίαστες καὶ αὐδότες.
Κάθησε σὲ μιὰ καρέκλα, περίμενε καὶ κεῖνος ὅσο νὰ
πάρη σειρὰ κι’ ἄρχισε :

— Δοιπόν, ἐξέντημ' ἐμεῖς μιὰ φορά, μὲ τὸ Λορτο-
λούπαρδο καὶ μὲ κ' κάτ' κείνονα τό...

— Παρδὸν κὺρ Ζ.... πότε γίν'κανα αὐτά;

— Μὰ φύλαξ', βρὲ ἀνθρώπων τοῦ Θεοῦ, θὰ τὰ πῶ μὲ
τ' σειρά.

— 'Οχ' θέλω νά σ' πῶ, πῶς ὁ Λορτολούμπας...

Μὰ πέτρο ὕστερα, βρέ. Τύ'ρα... Ἄρχισε πάλι ὁ θεὸς μου νὰ διηγιέται, δὲν ἤξερε ὅμως νὰ τὰ πῇ καλά. "Ολοι ἀκούσανε κοροΐδευτικά. "Ενας ἔκαμνε πὼς δὲν καταλάβαινε γὰρ τί τὸ πῆγε καλὰ. Ἄλλος νὰ ἐπαναλαμβάνει πάλι ἔλεγε. Ἄλλος πάλι ἔκαμνε παρατηρήσεις σ' αὐτὸν ἔλεγε προσπαθώντας νὰ τὸν διαφεύσῃ καὶ νὰ τὸν κάμουν στὸ τέλος νὰ θυμώσῃ. Αὐτὸ δὲν ἤθελε καὶ πολλὸ ὥρα γιὰ νὰ τὸ ἐπιτύχουν. Τὸ θεῖό μου δὲν τὸν θυμῶμαι νὰ κάμῃ ἄλλη δουλειά: Χειμῶνα, καλοκαίρι μάλωνα. Δὲν ἤθελε νὰ ξέρῃ κανέναν, οὔτε γέρο, οὔτε νέο, οὔτε φτωχό, οὔτε πλούσιο. Ὁ καυγὰς πάντοτε ἄρχιζε μὲ τ' ἀστεῖα. Ὁ θεὸς μου ὅμως δὲν ἀστετεύτανε. Φώναζε μ' ὅλην τὴν δύναμιν. Κι' αὐτὴ τὴν φορὰ θύμωσε κι' ἀφοῦ εἶπε ὅλα τὰ γνωστὰ παρατσούκλια τοῦ ἀντιπάλου του, προχώρησε καὶ «εἰς ἀποκαλύψεις» :

— Ἐσύ, βρέ, δὲν εἶσαι, ποῦ κόλλ' σες ψεύτ' κ' οὐρὰ στὸ' κουτζούκ' κο τ' ἄλογο κι τὸ πούλ' σες στὰ

Τσόγγαρα; 'Εσύ, βρέ, δὲν εἶσαι ποὺ ἀπ' τὸ ἴδιό σου π'λᾶς κι' λάδ' κι' σαμὸλαδο; 'Εσύ, βρέ, δὲν εἶσαι...

Μιά σειρά δλόκληρη ἀπὸ «ἐσύ, βρέ, δὲν εἶσαι...» Ἡ ὑπόληψη τοῦ καθενὸς ἦτανε περιζήτητη. Αὐτὰ δὲν μπορούσε νάναι καθόλου συντελεστικά γιὰ τὴ συντήρησή της. Ὁ ἀντίπαλός του θύμωσε, ἄφρισε καὶ ὁ καυγὰς τὴν ἔγινε σοβαρός. Σὲ τέτοιες περιστάσεις ἐμπνέει στὸ μέσον ὁ μεγαλύτερός του ἀδελφός ποὺ ἦτανε καὶ προὔχοντας κι' ὅλος ὁ κόσμος τὸν θεωροῦσε γρόνιο ἀνθρώπου, νὰ τοῖς καταπραΰνη καὶ νὰ μὴ πιαστοῦν στὸ ξύλο, πράμμα ποὺ συχνὰ γινότανε. Θέλησε νὰ τὸ φέρη πάλι στὸ ἀστεῖο κι' εἶπε στὸ θεῖό του: «'Εκεῖ, μωρέ, ποὺ κάθεσαι καὶ μαλών'ς μὲ τὸν κόσμο, δὲν πᾶς, μωρέ, νὰ κλαδέψης τ' ἀμπέλ' σ' ἐκεῖνα τὰ κλήματα».

Ἐξω χιόνιζε· ὁ θεῖός του δὲν πῆγαινε οὔτε μὲ τὸν ἀδελφόν του νὰ κλαδέψῃ τὸ ἀμπέλι αὐτοῦ. Κεῖνα τὰ κλήματα ἦσαν τὰ τρυγεῦσε ἀπόμα, τὸ Σεπτέμβρη, πᾶν ἔκτοτε στὸ κρύο. Ἦτανε σὲ κάτι κατσάδραχα, ποὺ τὰ γεράκια δὲν πατούσανε. Τὰ καλὰ στὰ γισώματα τὰ πῆρε ὁ ξένος κι' ὁ ἄλλος γιὰ κείνη ποὺ χρωστοῦσε.

— Νὰ τὰ τρυγήσω, ἔλεγε, δὲν μπορῶ, νὰ τὰ κλαδέψω θὰ πάγω; Τ' ἄφηκε καὶ γινήκανε ἀποκλαδιές. Μὰ κι' ὁ ἀδελφός του δὲν τόπε γιὰ νὰ πάγη, ἀλλὰ χωρὶς νὰ συλλογιστῇ, αὐτὸ τὸν ἤρτε στὸ νοῦ κείνη τὴν ὥρα. Ὅλοι οἱ χωριανοὶ τὸν ἐπεδοκίμησαν κι' ἀποδείξανε τὴν ἐκανοποίησή τους. Ὁ θεῖός του ὁμῶς ἀπαθέστατα γυρίζει καὶ τοῦ λέει: — 'Εσύ γιατί δὲν πᾶς;...

Αὐτὸ μόνο ἕνας τρεῖ λόγος μπορούσε νὰ τὸ πῇ. Ὅλοι οἱ χωριανοὶ τὸ θυμοῦνται ἀκόμα. Ἐμμενέ ιστορικό. Νὰ τολμήσῃ νὰ πῇ ἕνα τέτοιο λόγο στὸν προὔχοντα, ἦταν φοβερό!

Πῶς δὲ σηκώθηκαν ὅλοι νὰ τὸν τσαλαπατήσουν! Ἀλλὰ τί εἶπαν; ἀδερφός του εἶναι, ἄς τὸν συμπαθήσουμε. Ὁ θεῖός του ὁμῶς σκέφτηκε πολὺ λογικά: «Γιατί, βρέ κύριε, δὲν εἶσαι ἐσὺ ἀδερφός μου; Δὲν μᾶς γέννησε μιὰ μάννα; Δὲ βυζάξαμε ἀπ' τὸ ἴδιο βυζί; Δὲ μεγαλώσαμε ἀπ' τὸν ἴδιο τέντζερε; Πῶς ἔχεις τὴν ἀξίωση νὰ πάγω ἐγώ, μ' αὐτὸ τὸ χιόνι νὰ κλαδέψω, καὶ ποῖός ἔδωκε σὲ σένα τὸ δικαίωμα νὰ κάθῃσαι στὴ ζέστα σου, χωρὶς νὰ σὲ πηράζῃ κανεὶς;»

* *

Δὲν ὑποφέρουνταν αὐτὴ ἡ ζωὴ στὸ χωριό. Δουλειὰ ἔχει, μαζοῦλι δὲν ἔκαμνε, ἐκτὸς ἀπὸ παραμικρὰ κλήματα, ἀναγκάστηκε νὰ κάμῃ μακρυνὸ ταξεῖδι: ἔφυγε ἀπὸ τὸ χωριό καὶ πῆγε πρὸς τὴν Ἀγορὴν γιὰ νὰ καταλάβῃ κι' ὁ κόσμος ὅτι τὴ δουλειὰ δὲν τὴ φοβότανε. Δούλεψε ἐκεῖ δέκα μέρες. Ἐκαμε καινούργιο σπίτι, πλήρωσε τὰ χρέη του καὶ τώρα στὰ γεράματα θὰ ζοῦσε καλὰ. Φύτεψε καὶ πλατάνες ἐξω ἀπὸ τὸ σπίτι του γιὰ νὰ τὸ προφυλάξῃ ἀπὸ τὸ ρέμμα ἀλλὰ τὸ μεγάλο ρέμμα, ἢ προσφυγιά, τὸν ἔφερε ἐδῶ γιὰ νὰ σβαρνίξεται ἀπὸ τὴ Μηχανιώνα στὴ Θεσσαλονίκη κι' ἀπὸ τὴ Θεσσαλονίκη στὴ Μηχανιώνα.

* *

Εἶχαμε ἕνα μῆνα ποὺ φύγαμε ἀπὸ τὸ χωριό. Καθόμασταν μὲ τὸ θεῖό μου σ' ἕνα σπίτι στὰ Λουτρά τῆς Αἰδηψοῦ. Σηκωνότανε κάθε μέρα δυὸ ὥρες προ-

τοῦ φέξῃ καὶ πηγαινέσται καφενεῖα. Ἡ ἀδερφή μου τὸν ρώτησε μιὰ μέρα:

— Γιατί, θειέ, σηκώνεσαι τόσο πρωτ' ;

— Πάω σαπέν' τὰ καφενεῖα γιὰ νὰ μάθω κανένα καλὸ χαμπάρ' νὰ σὰς φέρω. Ἐκαμε καὶ τὴ σχετική χειρονομία. Χωρὶς χειρονομίες δὲ μιλεῖ καμιμιὰ φορά. Κι' ἕνα λόγῳ νὰ πῇ θὰ διαγράψῃ καὶ τὴν ἀπαράιτητη χειρονομία.

Ὅταν σηκώθηκα ἕνα πρωτ', τὸν εἶδα ν'ἀρχεται γελαστός καὶ τρεχάτος. Ἀνεβαίνει γρήγορα-γρήγορα τὴ σκάλα καὶ προτοῦ μπῇ μέσα στὴν κάμαρὰ φωνάζει μὲ τὴν ἄγρια φωνάρα του, ποὺ κατέβαλε μεγάλη προσπάθεια γιὰ νὰ τὴν κάμῃ ὅσο μπορεῖ χαϊδευτικώτερη :

— Μαρή Μ φέρ' ἕνα μισάλ' νὰ πᾶ νὰ φέρω μ'σὴν ὁκὰ κ'κιά

Ἡ καὶμένη ἡ θειά μου τριάντα χρόνια παντρεμένη, ποτὲς δὲν τὸν ἄκουσε νὰ τῆς μιλήσῃ μὲ τόσο τρυφερότητα. Σίγουρα, εἶπαμε ὅλοι, ὁ θεὸς σήμερὰ μᾶς ἔφερε τὸ καλὸ χαμπάρι. Δὲν προφτάσαμε νὰ τὸν ρωτήσουμε καὶ συμπλήρωσε:

— Τὸ Φλεβάρ' θὰ πᾶμε στὸ χωριό. . . .

— Ποιὸς τοῦπε, ποιὸς; Φωνάξαμε ὅλοι.

— Σαπέν' τὰ καφενεῖα τ' ἄν'σα, τὸ γράφ' ἡ φημερίδα.

Πίνοντες τὴν τελευταία ρουφηξιά τοῦ καφέ ἡ θειά Ζαρ. . . φιλενάδα τῆς θείας μου, εἶπε μὲ συγκίνηση:

— Ἀπ' τὸ στόμα σ' κι σ' Θεοῦ τ' αὐτί! Ζ. . .

Κάθε πρωτ' ἐρχότανε κι' ἔβλεπε τὴ θειά μου. Ἄν δὲν τὴν ἔβλεπε δὲν μπορούσε. Χρόνια γειτονίσσες, κα-

θὼς χήρεψε ὅλη τῆς τῆ ζωῆ τὴν πέρασε μὲ τὴ θειά μου. Ὅσες φορές τὴν εἶδα πάντοτε βαστοῦσε ἕνα φλυτζάνι καὶ πάντοτε μέσα ἦτανε οἱ τελευταῖες ρουφηξιές. Εἶπε αὐτὰ στὸ θεῖό μου κι' ὕστερ' ἀρχισε νὰ κλαίῃ καὶ νὰ μοιρολογῇ. « Ἀχ! δὲ θὰ διοῦνα τὰ ματάκια μ' τὸν Ὅχτο, τὸν Ὅχτο, ἄχ! ἄς ἔδλεπα τὸν Ὅχτο κι' ἄς πέθνησκα». Πέθανε ἡ κακομοίρα στὴν Αἰδοῦσὶ χωρὶς νὰ προφτάσῃ νὰ διῇ οὔτε τοὺς περίφημους συνοικισμοὺς τῆς Ἐπικριστικῆς ἐπιχείρησης, ποὺ ἐγκατασταθήκανε ὀλίγον ὀλίγον. Εἶδε τὸν Ὅχτο γιὰ τελευταία φορά τὸ βράδυ τῆς 19 τοῦ Ὅχτωδρη τοῦ 1922. Ὅσο πρὸς νύχτωσε, τὸ βαπόρι ἔφυγε καὶ ὁ Ὅχτος φαινότανε. . . .

Ὁ χωριὸς ἦτανε ἀνά-
στατος. Ὁ στρατός, ποὺ βγήκε στὴ Ραιδεστό φεύγον-
τας ἀπὸ τὰ Μουδάνια καὶ τὴ Πάνορμο καὶ τραδών-
τας γιὰ τὰ χωριά τους, κατὰ τὴν Καλλιπόλη, πέρασε
ἀπὸ τὸ χωριὸ μας. Κόσμος πολὺς, γυναῖκες οἱ περισ-
σότερες φυλάγανε στὸ δρόμο ἀπὸ τὸ πρωτ' ἕως τὸ βρά-
δυ. Ἡ δίψα τους νὰ μάθουν τί γίνεται στὴ Μ. Ἀσία
τοὺς ἔκκισε τόσο πολὺ τὰ στήθια, ποὺ δὲν μπορούσαν
νὰ τὴν σβύσουν οἱ κατηγορηματικὲς καὶ ὁμοιότυπες
σχεδὸν πληροφορίες τῶν σκληρῶν φαντάρων. Δὲν εἶ-
χαν διαβάσει οἱ δυστυχησμένοι τὰ ἔργα τοῦ Ἀνατόλ
Φράνς γιὰ νὰ πεισθοῦν ὅτι ἡ ἐμμορφία εἶναι καλλί-
τερη ἀπὸ τὴν ἀλήθεια καὶ ἐπέμειναν στὴ σκληρὴ
πραγματικότητα. Δὲν ἦταν ἐκανοποιητικὲς οἱ εἰδήσεις
γιὰ τοὺς χωριανούς ἀλλὰ καὶ οἱ φαντάροι δὲ μπορού-

σαν νὰ τοὺς ἱκανοποιήσουν περισσότερο γιατί δὲν ἤ-
ταν συγγραφεῖς. Μέσα στὸ πλῆθος διακρίνονταν
οἱ μητέρες, ποὺ ἀδιαφοροῦσαν γιὰ τὴ κατάρρευση τοῦ
Μετώπου, γιὰ τὴν αἰχμαλωσία τοῦ Τρικούπη καὶ γι'
αὐτὸ ἀκόμα τὸ ξεπάτρισμά μας, καὶ τὸ μόνο ποὺ τίς
ἐνδιέφερε, τὸ μόνο ποὺ τίς ἐδῶξε σὰν τρελλὲς στὸ
δρόμο, ἦταν νὰ μάθουν τί γίνονται τὰ παιδιὰ τους.
Καὶ ἀκούονταν βαθεῖα νὰ βγαίνει ἀπ' τὰ στήθεια της
ἡ ἀνακούφιση, ὅταν καμμιὰ ἔπαιρνε τὴν πληροφορία
ὅτι τὸ παιδί της βαρκαρίστηκε γιὰ τὴν Ἑλλάδα.

Μέσα σὲ κείνη τὴν ψυχικὴ δδύνη καὶ τὸ γενικὸ
πένθος, δὲν μποροῦμε νὰ τὸ ξεχάσουμε αὐτό, γίνον-
ταν καὶ κωμικὲς σκηνὲς ποὺ προκαλοῦσαν αὐθόρμητα
γέλοια : Ὅλες οἱ γυναῖκες βαστοῦσαν ἐνῶς ἑνὸς
χέρι· ἕνα χαρτί, πάνω στὸ ὁποῖο ἦταν γραμμένη ἡ
σύσταση τοῦ παιδιοῦ της. Ποὺ νὰ θυμούνται οἱ καλὲς
νὲς ἐκεῖνες τίς ὀνομασίες τῶν τμημάτων καὶ τοὺς
φόρους τομεῖς ; Μιὰ γυναῖκα τὴν Ἀνεξάρτητη μερα-
ρχία τὴν ἔλεγε «Σάλτος μῆρος». Μιὰ ἄλλη τὸ Μέτωπο
τὸλεγε «Μέταλο», τὸ δὲ Τρικούπη ὅλες τὸν λέγανε
«Κουρκοῦτι». Τέτοιες διευθύνσεις δὲν ὑπῆρχαν. Τὶ
πληροφορίες νὰ δόκουν οἱ φουκαράδες οἱ φαντάραι ;
Τίς πρῶτες μέρες καμμιὰ δὲ μάθαινε τίποτα γιὰ τὸ
παιδί της. Ὅταν τίς γράψανε, ὅλο καὶ μαθαίνανε.

Δὲν πέρασε πολὺ κι' ἀρχίσανε νὰ φτάνουν καὶ τὰ δι-
κά μας τὰ παιδιὰ, ἐκτὸς ἀπὸ δυὸ τρία ποὺ πιαστή-
κανε αἰχμαλῶτοι. Πήραμε καὶ τὴν ὀριστικὴ ἀπάντη-
ση ἀπὸ τὴν ὑποδιοίκηση, ὅτι θὰ φύγουμε καὶ μπήκα-
νε «ψῦλλοι στ' αὐτιά» τῶν χωριανῶν. Καμμιὰ σωτηρία
δὲν ὑπάρχει, μᾶς εἶπαν, καὶ μιὰ δυσθυμία μᾶς κατέ-

λαβε ὅλους. Χρειαζόνταν μὲ ψυχραιμία. Τὸ ντέγκιασμα
καὶ ἡ μεταφορὰ τῶν ἀποσκευῶν δὲν ἦταν παιχνίδι :
«Κουράγιο, παιδιά, νὰ κουβαλήσουμε τὰ ρούχα μας
στὸ γιαλό, προτοῦ λήξῃ ἡ προθεσμία καὶ μᾶς προλάβουν
οἱ Κεμάληδες...» Ἔτσι ἔλεγε ἕνας τὸν ἄλλον. Τὴ μεγα-
λύτερη ἀγωνία τὴν εἶχανε οἱ τσορμπατζήδες. Οἱ φτω-
χοὶ μερικοὶ προσποιοῦνταν ὅτι συμμερίζονται τὴ θλί-
ψη τῶν πλουσίων. Πραγματικὰ ὅμως χαίρουνταν γιατί
ἐλπίζανε σὲ καλλίτερη ἐγκατάσταση. Λίγοι ἦταν ἐ-
κεῖνοι ποὺ ξέρανε καὶ πιστεύανε ὅτι «ἡ ὁκὰ παντοῦ ἔ-
χει τετρακόσια...» καὶ λιγώτεροι ἦταν ἐκεῖνοι ποὺ
ἀφήνανε νὰ φανῇ ἡ χαρὰ τους, βαυκαλιζόμενοι μὲ τὸ
ὅτι θὰ γίνουμε κι' αὐτοὶ «σαῖμπήδες» (ἰδιοκτη-
τὲς χωρὶς νάχουν χρέη σὲ κανέναν, οὔτε παλιά, οὔ-
τε νυνεὲς). Ἰδέες, γινήκανε ὅλοι
ἀνεξάρτητα καὶ ἐξαρτημένοι, ξεχάσανε ὅλες τίς διαφορὰς τους καὶ βγά-
λανε ἐπιτροπὲς. Βγάλανε μιὰ ἐπιτροπὴ νὰ ἐπιστατῇ
στὴν καταγραφή τῶν μετακομιζομένων, μιὰ ἄλλη νὰ
φροντίσῃ νὰ ντεγκιάτῃ τίς εἰκόνες, τίς καντζῆλες, τὰ
θυμιατὰ κι' ὅλα τὰ ἐπιπλα τῶν ἐκκλησιῶν καὶ τῶν
μοναστηριῶν, μιὰ ἄλλη νὰ κάμῃ καταγραφή ὅτι θὰ
ἀφίναμε κινητὰ καὶ ἀκίνητα, καὶ μιὰ ἀκόμα νὰ πᾶῃ
στὴν ὑποδιοίκηση νὰ ἐνεργήσῃ νὰ φύγουμε τὸ συν-
τομώτερο, μὴ τυχὸν καὶ μᾶς ξεχάσουνε καὶ μείνουμε
ἀμανέτι στὸς Κεμάληδες. Κεῖνες τίς μέρες ἔτσι τοὺς
λέγαμε τοὺς Τούρκους.

Τὸ κουβάλημα τώρα τῶν ἀποσκευῶν ἀρχίσε σύν-
τονο καὶ βιαστικό. Ἡ θάλασσα ἀπέχει ἀπὸ τὸ χωριὸ
μισὴ ὥρα κι' ὁ δρόμος αὐτὸς γιὰ λίγες μέρες ἔγινε μιὰ

ἀτέλειωτη ἀλυσίδα ἀπὸ ἀνθρώπους καὶ ζῶα. Κουβά-
λήσανε ροῦχα, καρέκλες, τραπέζια, βαρέλια κι' ἄλλο
ἄλλο νὰ φαντασθῇ κανεὶς. Τὸ κουβάλλημα ἄρεφε, τε-
λείωσε σχεδόν, ἀλλὰ τὸ βαπόρι δὲ φαινότανε. Οἱ χω-
ριανοὶ ἄρχισαν ν' ἀνησυχοῦν, πρὸ πάντων οἱ φαντά-
ροι. Καὶ εἶχαν δίκιο τὰ παιδιά. Ἄν τοὺς προλάβιδανε
ὁ Κεράλ θὰ τοὺς περνοῦσε ὅλους ἀπὸ τὸ δικαστήρι-
ο τῆς Ἀνεξαρτησίας ἐπὶ προδοσία. Μερικοὶ πάλι δὲ θέ-
λανε ποτὲ νᾶρτῃ τὸ βαπόρι. Δὲν τὸ χωνέψανε καλὰ
πὼς ὀριστικά θὰ φύγουμε. Ἴσως τὴν τελευταία στιγμὴ
καὶ γίνεи τίποτα καὶ μείνουμε. «Μιὰ πού δὲν ἔρχεται
τὸ παμπόρι... κάτι θὰ σκέπτεται ὁ Βενιζέλος...» Ἔ-
λεγε ὁ θεὸς ὁ Ο... καὶ περίμενε τὴν ἐφημερίδα, νὰ
δοῖ με τί θὰ γράψῃ...

Πρὸς τὸ βράδυ μάθαμε ὅτι ἦρτε ὁ Δ... ἀπὸ τῆς
ἐπιτροπῆς καὶ ἀνέβηκε ἀπάνω στὴ βρύση καὶ διάβασε
τὸ βαπόρι. Δὲν πέρασε πολὺ καὶ βγήκε κατὰ τὰ κρη-
μυνοῦντα ν' ἀνακοινώσῃ τὴν ἐνέργειαν τῆς ἐπιτροπῆς.
Πληθὺς τὸν ἀκολουθοῦσε, οἱ περισσότεροι φαντάροι, νὰ
μάθουνε πότε ἔρχεται τὸ βαπόρι. Ἀντὶς ὁμῶς νὰ κάμῃ
ἀνακοινώσεις, ἀνέβηκε ἀπάνω στὴ βρύση καὶ διάβασε
ἀπὸ τὴν ἐφημερίδα μιὰ εἰδηση, πού ὁ Βενιζέλος ζητοῦ-
σε πενήντα χιλιάδες στρατὸ ἀπὸ τὴν Ἐπαναστατικὴν
κυβέρνηση, γιὰ νὰ πιάσῃ τὸ μέτωπο τῆς Τσατάλτζας.
Στὸ τέλος πρόσθεσε ἀπὸ τὸν ἑαυτό του: «Πενήντα ψω-
ροχιλιάδες εἶναι, πού νὰ πάρ' ὁ διάολος, δὲ θὰ βρεθῶνα!»

— Τσιμέντοοοοο, τσιμέντοοοοοο, νὰ φύγουμεεεεε.
Φωνάξανε οἱ φαντάροι. Τί τοὺς ἔμελε; Αὐτοὶ ἦταν οἱ
φτωχότεροι. Ἐτριζαν δόντια οἱ προὔχοντες, ἀλλὰ ποιοὶ
νὰ μὴ ῥοῖ; Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς φαντάρους εἶχαν καὶ

ὄπλα. Ἀρχὴ καμμιὰ δὲν ὑπῆρχε. Οἱ τρεῖς χωροφύ-
λακες ποῦταν στὸ χωριό, αὐτοὶ φοβοῦνταν ἀπὸ τὸν
ἴσκιον τοὺς. Πού νὰ βγάλουν τιμωριὰ οἱ τσορμπατζή-
δες; Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς ἔγνεψε τὸν Δ... νὰ πᾶν
μέσα στὸ καφενεῖο κι' ἐκεῖ μὲ τὴν ἡσυχία τοὺς νὰ
διαβάσουν τὴν ἐφημερίδα. «—Τὶ βγαίν' ἀπ' αὐτοὺς, οἱ
ἄστους νὰ φωνάζουν», εἶπε καὶ μαζευτήκανε ὅλοι οἱ
προὔχοντες μέσα. Ἀρχισε ἕνας, ἀπὸ τὸ κύριο ἄρθρον
νὰ διαβάζῃ τὴν ἐφημερίδα. Τὴ διάβασε ὅλη, μὲ τὴ
σειρά. Πέρασε ἀπὸ τίς δηλώσεις τοῦ Μπόναρ Λώ, τοῦ
Βενιζέλου, τοῦ Ἰσμέτ πασᾶ, ἐξετάσανε μ' ὅλη τους
τὴ σοφία τὴν πολιτικὴν κατάστασιν ἀπ' ὅλες τίς πλευ-
ρὰς καὶ τέλος ἕνας διαβολοεμμένος σηκώθηκε, κούνη-
σε τὸ κεφάλι, κι' εἶπε: «Ἄμ δὲ βγαίν' ἕμι ἀπ' αὐτά.
ὁ παμπόρι τίποτα δὲ γράμ'.» Δὲν εἶχε τὴν ἱ-
σχυρίαν ὁ θεὸς ὁ Ο... Μανιώδης πολιτευτῆς, ἔ-
λεγε πὼς ἡ πολιτικὴ ἀλλάζει κάθε λίγο καὶ λιγάκι
στὴν ἀτμόσφαιρα. «Τώρα φ'σάει Νοτιά, σὲ λίγο
μπορεῖ νὰ γυρίσ' Καράγιαλ'ς, δὲ ξέρ'ς τί γίνεται...»
Πῆρε τὴν ἐφημερίδα νὰ τὴ διαβάσῃ τὴ νύχτα στὸ
σπίτι ὁλόκληρη, ἴσως καὶ τοὺς ξέφυγε κανένα «καλό».
Δὲν εἶχε ἐμπιστοσύνη σὲ κανέναν ἀναγνώστη. Ἐπρε-
πε νὰ τὴν πάρῃ ὁ ἴδιος, νὰ βάλῃ τὰ γυαλιά του καὶ
νὰ τὴν ἐξονυχίσῃ. Διάβαζε καὶ τίς ρεχλάμες καὶ τίς
διακηρύξεις καὶ δὲν ἄφηγε γράμμα γιὰ γράμμα...
Εἶχε τὴ γνώμη ὅτι παντοῦ κρύβεται πολιτικὴ ἔν-
νοια. Εἶχαμε κι' ἀκόμα ἕναν ὅμοιον μὲ τὸν θεὸν τὸν
Ο... πού κάποιος ξένος σποροποιὸς ποῦταν στὸ χω-
ριὸ τὸν ὀνόμαζε «μέγα πολιτικὸ ἄνδρα...», αὐτὸς
ὁμῶς εἶχε παρατηθεῖ ἀπὸ τὴν πολιτικὴν. Μόλις ἔπεσε

τὸ καθεστὼς τοῦ Τσάρου ἀπογοητεύθηκε καὶ τραβήχτηκε στὸν . . . ἰδιωτικὸ τοῦ βίσι. Καὶ πρίγκηπας νῆ-
ταν τῆς αὐλῆς τῶν Ρωμανῶν δὲ θὰ τῷ παίρνε τόσο
ἀπὸ καρδιάς. Θυμούνταν τὸ Ρωσσοτουρκικὸ πόλεμο
ποὺ κατεβήκανε οἱ Ρῶσοι ὡς τὸν Ἀη-Στέφανο
καὶ πούλησε ὁ μπαμπὰς του τὰ κρασιά ἀκριθὰ. Γε-
μίσανε τότε ὅλες οἱ κόγχες τοῦ σπιτιοῦ τους λεφτὰ κα-
περίμενε νὰ ἐπαναληφθῇ αὐτὸ τὸ πανηγύρι. «Ἀλλὰ
ποῦ... ὄχι Ρῶσοι, βρὲ οὔτε κι Βουργάροι δὲν ἔρ'νται ἀπὸ
καρμιὰ μεριά. . . .» ὅλο τὸ τσουζοῦνε κι' αὐτοὶ κα-
κάτι θὰ γινότανε. Ἐκλαίει ὁ δυστυχισμένος τὸν κακὸ
μοιρο τὸν Τσάρο κι' ἔλεγε πὼς ἂν ζοῦσε ὁ μακαρίτης
δὲ θὰ φεύγαμε. Ὁ θεὸς ὁ Ο . . . τὸ παραδεχόταν
αὐτό, ἀλλὰ πίστευε καὶ στὸν Μπόναρ Λά. Εἶχε ἀπὸ
λυτὴ πεποίθηση στὸ ἄλφειο. Ἄλλω, αὐτὸς ὁ
Μπόναρ Λά, δικὸς μας εἶναι. Πιάσανε τὴν νύχτα τὴν
τὴν ἐφημερίδα, δὲ βρῆκε ὅμως τίποτα τὸ παρηγορη-
τικόν. Δὲν ἀπελπίστηκε πάλι. Εἶχε κι' ἄλλες πηγὲς
ποὺ ἔπαιρνε πληροφορίες, καὶ κοιμήθηκε ἡσυχᾶ. Οἱ ἐ-
φημερίδες, σκέφτηκε, δὲν τὰ γράφουν ὅλα. Τὸ πρωτὸ δὲ
ταν σηκώθηκε, μόλις πέρασε τὸ ρέμμα γιὰ νὰ πᾶ
κατὰ τὰ καφενεῖα, κοντοστάθηκε. . . Θὰ τὸν ρωτοῦ-
σαν ἂν βρῆκε τίποτα στὴν ἐφημερίδα, παράμερα, πο-
τούς ξέφυγε χτές. . . Τὸ θεωροῦσε προσβολὴ νὰ πῇ δὲ
βρῆκε τίποτα. Ἐκεῖ, πάνω ἀπὸ τὸ ρέμμα εἶναι ἕν
ὕψωμα. Μιὰ φορὰ ἦταν ἕνας μύλος ποὺ χαθήκανε
καὶ τὰ ἔχνη του ἀπὸ πολλὰ χρόνια. Ὅταν φύγαμε
ἦτανε ἀκόμα ἐκεῖ παρὰ πέρα τὰ ντουβάρια καὶ τὰ
μάρμαρα μιᾶς καρμένης ἐκκλησίας καὶ μιὰ ἀτροφί-
κὴ πλατάνη, ποὺ τὸ ρέμμα κούφωσε τίς ρίζες. Ἀπὸ

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΔΟΗΝ

αὐτοῦ φαίνεται ἡ θάλασσα. Ἐστρίψε ἀριστερὰ ἀνέβη-
κε τὸν ἀνηφορικὸ δρομῶνα καὶ βγῆκε σ' αὐτὸ τὸ ὕ-
ψωμα. Ἐβάζε στὴν πίπα του ἕνα τσιγάρο καὶ περίμε-
νε. Ὅλο καὶ θὰ περάσει κάτι. . . κι' ἔδλεπε στὴ θά-
λασσα. Σὲ λίγο τὰ διέκρινε. Δυὸ ἦταν. Σίγουρα πο-
λεμικά. . . Ἐτρεξε ἀμέσως στὸ καφενεῖο ἱκανοποιημέ-
νος. Τὸν ρώτησε ἕνας, ἂν ξέρη κανένα «καλόν». Ἐβᾶ-
λε τὴν πίπα του στὸ στόμα καὶ μ' ὅλη του τὴ χαρὰ,
ἔκαμε νεῦμα, σαλεύοντας σὰν αὐτιά λαγοῦ τὰ δυὸ
τοῦ δάχτυλα, κι' ὕστερα κινώντας τὴν παλάμη του
πλάγια κατὰ τὴν Πόλη, μετέδωκε τὴν εἶδηση στὸ συ-
νομιλητὴ του. Αὐτὸς ὅμως δὲν κατάλαβε καλὰ καὶ
ρώτησε: «—Τί; . . .» «—Πολεμικά. . .» Εἶπε γρήγορα
καὶ ἀποστηρὰ ὁ θεὸς ὁ Ο . . . δείχνοντας μ' αὐτὸ τὴ
δεξιά του χεὶρὰ τὴν Πόλη καὶ τὴν ντροκεφαλιά τοῦ συνο-
μιλητοῦ. Ἐνας ἄλλος πῆρε μυρωδιὰ ἀπ' αὐτὴ τὴ
κατομιμία καὶ ρώτησε: «—Τί τρέχει;» «—Ν' ἀνοίγ'ς
τὰ μάτια σ' κι τ' αὐτιά σ' τώρα τοῦπα πάει. . .»
«—Μὰ δὲν κατάλαβα. . .» «—Μήπως κι σὰν καταλά-
β'ς θὰ μὲ πληρώσης; . . .» εἶπε ὁ θεὸς ὁ Ο . . . μὲ πολ-
λὴ αὐστηρότητα καὶ νευρικότητα αὐτὴ τὴ φορὰ καὶ ἡ
συνομιλία τελείωσε μὲ . . . πλήρη συνεννόηση.

*
* *

Τὴν ἄλλη μέρα ἡ ἐφημερίδα ἦταν περισσότερο ἀ-
πελπιστικὴ. Δὲν ἔγραφε τίποτα οὔτε γιὰ τὰ δυὸ πο-
λεμικά ποὺ περάσανε. «—Καὶ ὅμως τάδε. . .» ψιθύ-
ριζε ὁ θεὸς Ο . . .

Τὸ θαπύρι ἀκόμα καθυστεροῦσε καὶ μιὰ ἀλλόκοτη

εἶδηση ποῦ ἀκούστηκε ἀπὸ βραδύς τὸ πρῶτ' ἐπιβεβερεμένη, ὡς τὸν τελευταῖο τσεγγενὲ Μερνέτ, τὸς θαυώθηκε. Ὁ Δρ . . . ποῦ ἦτανε κι' αὐτὸς ἐπιτραχεὶ φίλους, κι' ἅμα σταθῇ μπροστά τους καὶ τοὺς πῇ γιὰ τὸ βαπόρι, τὸν στείλαν ἀπὸ τὴν ὑποδιοίκησιν λόγια, αὐτὴ θὰ φύγουν ἄπρακτοι. Δὲ θὰ τοὺς ἀστή Ραιδεστό νὰ ἐνεργήσῃ, κι' αὐτὸς μπῆκε σ' ἐνέτηνε ὁμῶς νὰ φύγουν. Θὰ τοὺς φάναζε μέσα στὸ χωριό, κι' ἐφυγε γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἔστειλε κι' ἐνρίο καὶ θὰ τοὺς ἐθαῖζε νὰ σφάξουν τὸν ἀνεψιὸ τῆς γυγράμματος στὸ χωριό, δὲ θυμᾶμαι ὁμῶς πὺς δικαιοδοτικὰς του, γιὰ νὰ οἰσὺν καὶ οἱ χωριανοὶ τί ἰσχύ ἐγοῦσε τῇ φυγῇ του. Στὸ τέλος μόνο θυμᾶμαι ποῦ ἔγραψε ὁ λόγος του. Ἀνερτουν ὁμῶς Κεράληδες ἀπὸ τῇ φε, «καλὴ ἀντάμωση . . .»

Ἀνάστατοι οἱ φαντάροι ἀπ' αὐτὴ τὴν εἶδηση, φωνάκοντα ἕνα». Καὶ ἀνεβαίνοντας καὶ κατεβαίνοντας ὁ νάζανε μέσα στοὺς δρόμους, ἀλλὰ τοὺς καθυσύχασε κάσπαθμός του ἦταν τὸ δεύτερο σκαλοπάτι. Γιὰ τὸ γέποιος μετριοπαθὲς ἀναμεταξύ τους καὶ τοὺς εἶπε νῆρω-Ε . . . τὰ κορίτσια τοῦ ἀφεντικοῦ του δὲν ξετάκουν ὑπόμοχῃ δυὸ μέρες ἀκόμα, κι' ἂν δὲσαν ἄλλο κατόλου. Τώρα μάλιστα ποῦ θὰ φεύγαμε καὶ θὰ πόρῃ τότε νὰ πάρουν τὰ ὅπλα τους κι' ἔλθῃ μαζί μας, ἔλα, ἄς τὸ πιουν τουλάχιστον οἱ φτωχοί, τραδήξουν γιὰ τὸν ἑδρῶν.

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ

Δυὸ ἄνθρωποι, δὲν πήρανε εἶδηση ἀπ' αὐτά. Οὐτὴ ἡ καθυστέρηση τοῦ βαποριοῦ τοὺς ἀνησύχησε, οὔτε ἡ φυγὴ τοῦ Δρ . . . τοὺς ἔκαμε ἐντύπωση. «Στάχτ' μπάρουτ' νὰ γένουν ἔλα», λέγανε καὶ καθόντανε στὸ δεύτερο σκαλοπάτι ἐνὸς σπιτιοῦ. Τὸ σπίτι ἦταν τσορμπατζίδικο. Ρακὶ μιὰ φορὰ εἶχε. Ὁ ἕνας ἀπ' αὐτοὺς οὗς ὁ Ε . . . χρόνια τώρα δούλευε στ' ἀμπέλια τοῦ ἀφεντικοῦ τοῦ χειμῶνα, καὶ τὸ καλοκαίρι κρυβαλοῦσε μετὰ τὸ γαϊδουράκι ξύδι στὰ τευρκοχώρια. Ἦταν φίλος μ' ἔλαους τοὺς μπέηδες καὶ τοὺς ἀγάδες τῆς Θράκης. Ἐλεγε στὰ παιδιὰ τοῦ ἀφεντικοῦ του, πὺς ἂν ἔρτου Τούρκοι ἀπὸ τὸ βουνό, δὲ θὰ πάθουν τίποτα γιὰτὶ ὁ λους τοὺς τούρκους κομιτατζήδες, ἀπὸ τὸν ἀρχηγὸ

ὁ Ε . . . γιὰ νὰ τὸν κάμῃ παρέα. Αὐταὶ οἱ δυὸ ἄνθρωποι, ὁ Ε . . . καὶ ὁ Α . . . εἶχανε δυὸ φοδερὲς ἀντιθέσεις ἀναμεταξύ τους, Ὁ ἕνας καὶ καλὰ καὶ σώνει, ὁ Ε . . . δὲν μποροῦσε νὰ βλέπῃ τὰ πρῶτηράκια γεμάτα. Ὁ Α . . . δὲν μποροῦσε νὰ τὰ βλέπῃ ἄδεια . . . Χωρὶς νὰ ξέρουνε ἄλγεθρα, μ' αὐτὸ τὸν τρόπο τὸ βρῖσκαγε εὐκολὰ πὺς δυὸ «ἀρνήσεις» κάμνουν πλήρη «θέση». Μάλιστα λέγανε στὸ χωριό, πὺς ὁ Α . . . δταν πῆγε στὴν Πόλη νὰ κάμῃ ἐγχείρηση τὸ μάτι του ποῦ πόνεσε, τὸν εἶπε ὁ γιατρός, πὺς ἂν ἐξακολουθήσῃ νὰ πίνῃ, θὰ πειραχτῇ καὶ τὸ ἄλλο τὸ μάτι του. Ἐκεῖνος τότε ἀπάντησε :

— Ἀμ' γιατρέ μ', γιὰ τὰ παναθύρια θὰ γκρεμίσω

τὸ μπενᾶ; . . . (κτίριο).

Βάλε καὶ βάλε, γινήκανε τίπτε. Παρ' ὅλο τὸ μεθύσι τους, δὲν μπορούσαν νὰ βγάλουν ἀπὸ τὸ νοῦ τους καὶ τὸ μεγάλο κακό. Ἐκλαιαν κι' οἱ δυό, καὶ τὸ τραγικό τους κλάμμα ἐρχότανε ἀθόρυμτο νὰ ἀνατριχίση καὶ τίς πέτρες. Σήμερα αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι δὲν εἶναι παλαιοημερολογίτες. Δὲ γράφανε καὶ ποτὲ ἔργο πού ἡ ἡρωίδα του νὰ μὴν ἀναγνωρίζει «θρησκείες καὶ πατρίδες». Καὶ δὲν ὑπάρχει καμμιά ἐλπίδα νὰ γίνουν ὑποῦργοι. Ὁ γέρω-Ε . . . παιδιὰ δὲν ἔκαμε. Εἶχε ὅμως καμμιά σαρανταρικὴ ἀνεψάκια κι' ὅποτε μεθοῦσε ἀρχίζε νὰ τ' ἀναφέρει ὅλα: «Τὸ Μαριγὰν' τὸ μ'κρό, τὸ Μαριγὰν' τὸ μεγάλο . . . Τὸ Ζωγὰν', τὸ Θανασὰν' . . . ἔκαμε τοῦτο . . . εἶπε κεῖνο . . .» καὶ πάντοτε ἀρχίζε φιλικὰ τὴν ἀννημία καὶ πάντοτε πρὸ τέλος θύμωνε κι' ὕβριζε τὸ συνομιλητὴ του, χυδαῖα καμμιά αἰτία. Γιὰ μερικὸς ἦταν ἀπόλαυση. Μερικοὶ ὅμως σοδαροί, πού δὲ θέλανε νὰ βγαίνουν τ' ἀπλυτὰ τους στὴ μέση, τοὺς πείραζε πολὺ τὸ ἄθωο θράσος του. Ὅταν ὅμως ἀναποδογυρίζουν οἱ καιροί, μονομιᾶς ἀλλάζουνε ἢ ἐξαφανίζονται καὶ οἱ ριζωμένες συνήθειες. Τὸ μεθύσι τοῦ γέρω-Ε . . . δὲν ἦταν τὸ συνηθισμένο. Ἀνάφερνε τ' ἀνεψάκια του καὶ πάλι, ἀλλὰ τώρα μὲ συγκίνηση καὶ μὲ πόνο. Ἀνησυχόυσε γιὰ τὴν τύχη τους καὶ πρὸ πάντων γιὰ κεῖνα πούχαν τὸ ἀτύχημα νὰ μείνουν ὀρφανά. Ἀλλὰ τί νὰ πρωτοκλάψῃ; . . . Καὶ μέσῃ σ' ἐκεῖνα ὅλα, τὰ δευτερεύοντα, βρῆκε τὸ κυριώτερο: «— Ἀχ! θὰ βροῦμε τέτοιο ρακάκ' σ' ἡ Ελλάδα; . . .» Τὸ «ἄχ» ἦταν ἀληθινὸ καὶ τὸ ἐρώτημα ἦταν φοβερὸ γιὰ κεῖνον. Ἦξερε ὅμως καὶ τὴν ἀ-

πάντησή. Τὸ ἀνεψάκι του ὁ Κ . . . δούλεψε στὸν Πειρία καὶ θυμότανε πού τὸν ἔλεγε:

— Σπίρτζ, Σπίρτζ . . . οἱ κερ . . . ἔχ'να. Ὁ ἄλλος ὅμως εἶχε περισσότερη πεῖρα κι' εἶπε: «Ἀμ' ἀπ' ὅλα ἔχ' καὶ καὶ, ἐμεῖς δὲ θάχουμε . . .»

Κι' ἔτριψε τὸν ἀντίχειρα ἀπάνω στὸ δείχτη, γιὰ νὰ πρραστήσῃ τὴ γνωστὴ χειρονομία, στὴν ὁποία δὲ δίνουν σημασία οἱ ἄστοι πατριῶτες . . .

* *

Τὸ βράδυ ἔδαξε τὸ χωριὸ ὅτι τὸ βαπόρι ἦρτε. Ἀκόμα καὶ τὴν στρώμα ὠχρότητας χύθηκε ἀπάνω στὰ πρόσωπα τῶν νοικοκυραίων. Σδηστήκανε καὶ οἱ πιὸ ἀτυχετοὶ ἐλπίδες. Ἀρχισε τὸ φόρτωμα τῶν ἀποσκευῶν καὶ ὁ πλοῦς περὶ τὸ χωριὸ κατεβήκανε στὸ γιολό, καὶ ἀνυμένῃ ἡ θεὰ ἡ Α . . . ἔκλαιε τὸν καθαρὸ ἀέρα καὶ τὰ βουνὰ πού ἦταν ὀλόγυρα στὸ χωριό. Ἐχει σχέση μὲ τὴν ἱατρικὴ καὶ ἤξερε ὅτι ἡ Ἑλλάδα μαστίζεται ἀπὸ ἐλονοσία.

— Μμμ . . . πυρετοὶ! . . . πυρετοὶ! . . . παιδάκι μ' σ' ἡ Ελλάδα. . . καὶ κουνόυσε ἀπελπιστικὰ τὸ κεφάλι της. Ὅλος ὁ κόσμος εἶχε πένθος καὶ μόνο δυὸ βρωμόπαιδα μουρντάρεψαν τὸν τόπο:

— Ἀγάπες μωρὲ θέλετε; Δὲ βλέπετε πού χάνομαστε;

Δὲν παίρνανε ὅμως αὐτοὶ ἀπὸ λόγια. Ἐξακολουθοῦσαν τὸ σκοπὸ τους χωρὶς νὰ δίνουν προσοχή. «Ντεψίζκα . . .» παιδιὰ καὶ τὰ δυό. Πήγαινε νὰ τὰ συμβουλέψῃ κανεῖς καὶ κεῖνοι τὸν ἔλεγαν χίλια δυὸ πράμ-

ματα που αναγκάζονταν ὁ ἄνθρωπος νὰ τοὺς πῇ:

— Στὸν κόρακα! κάμ'τε τί θὰ κάμετε ἄμα κάμ'τε το κρυφά. Κρυφά ὅτ' θέλ' καθέννας κάμν'.

— Ἔ... κλείστε τὰ μάτια σας τότε, ἀφοῦ πρᾶ-
δέχεστε νὰ κάμουμε κρυφά ὅ,τι θέλουμε. Λέγανε αὐ-
τοὶ μὲ ἀπάθεια. Μὰ καὶ μπορούσαν νὰ τὰ κάμουν κρυ-
φά αὐτὰ που κάμνανε; Εἴρετε τί κάμνανε; Κουβα-
λήσανε τὰ ροῖχα τους κοντὰ-κοντὰ. Μποροῦσε αὐτὸ
νὰ μείνῃ μυστικό; Ὅταν ἦρτε ἡ ὥρα νὰ φορτώσουν
τὰ κουβαλήσανε μαζί ἀπάνω στὴ σκάλα. Τρόγανε
μαζί τὸ μεσημέρι, καὶ τὸ βράδυ πηγαίνανε μαζί στὸ
χωριό. Τ' ἄλλα καρίτσια ρωτοῦσαν τὴ Μ... «—Τὸν
ἀγαπᾶς τὸ Σ...» «—Δὲ μὲ πείραξε καμμιά φορὰ νὰ
νᾶχῶ λόγους νὰ τὸν ἐχθρεύουμε», ἀπαντοῦσε ἡ Μ...
«—Θὰ τὸν πάρῃς;» «—Ἄν εἶναι τὸ τυχερό...»

Σαφέστερος ὁ Σ... ἔλεγε πὺς τὴν ἀγαπᾶ καὶ τὴν
παίρνει μὲ εὐχαρίστηση ἂν τὸν θέλει καὶ κείνη. Περὶ
ἔρωτες, που μὲ ἀηδία τοὺς πρᾶκκολουθοῦσε ὁ κόσμος.
Γι' αὐτὸ τοὺς συμβούλευε νὰ κάμουν καὶ κάτι στὰ
κρυφά... Τὸ μόνο που κινοῦσε τὸ ἐνδιαφέρον ἦταν
ποῦχανε μιὰ μικρὴ συγγένεια κι' ἐλπίζανε οἱ χωρια-
νοὶ νὰ βροῦνε ἐμπόδιο στὴν ἄδεια που θὰ ζητοῦσαν
ἀπὸ τὴ Μητρόπολη. Ἦτανε κι' ἄλλα ἐμπόδια στὰ ὀ-
ποῖα οἱ ἐνδιαφερόμενοι δὲ δίναν σημασία. Ἡ κοινὴ
γνώμη χωρίστηκε σὲ δύο στρατόπεδα. Κοντὰ στὴ
σκοτούρα τοῦ διωχμοῦ, ἦταν ὑποχρεωμένη νὰ παρα-
κολουθῇ καὶ τὸ εἰδύλλιο... «Ὁ κόσμος μὲ τὸν κόσμο τᾶ-
χει...» Χωριάτικη παροιμία ἡ ὁποία ἐρχότανε νὰ ἀ-
ναιρέσῃ τὴν ἄλλη: «Ἐκεῖ που δὲ σὲ σπέρνουν...»
Καθόντανε καὶ συζητοῦσαν ἂν θὰ μπορούσαν νὰ κά-

ρουν ἄδεια καὶ βάζανε καὶ στοιχήματα. Αὐτὰ γίνονταν
στὰ φανερά. Ἡ συμβουλὴ ὅμως τοῦ κόσμου, νὰ
τὰ κάμουν κρυφά, ἄρесе στοὺς ἐρωτευμένους. Δὲν ἦ-
ταν ἄνθρωποι νὰ τὴν ὑποτιμήσουν. Ἐμεῖς ὅμως δὲν
μποροῦμε νὰ ρίξουμε ὁλόκληρὴ τὴν εὐθύνη στὸν κό-
σμο. Αὐτὸ θᾶταν εἰς βάρος τῶν ἀισθήσεων καὶ τῶν дуό.

*
*

Παρ' ὅλη τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν ἐλευθερίαν που εἶ-
χαν ἀναμεταξύ τους, ὁ ἔρωτάς των δὲν μπορούσε νὰ
ἐκανοποιηθῇ. Καταλάβαινε κι' αὐτοὶ ὅτι μὲ τὰ ψέμμα-
τα οὐδὲν γίνεται τίποτα. Θέλανε τὴ μοναξιά. Πραγμα-
τικὰ αὐτὴ εἶναι τὸ μόνο γιαντρικό. Τὶ τοὺς ὠφελοῦ-
σε ὅλη τὴν ἡμέρα τὴν περνοῦσαν μαζί καὶ δὲν μπο-
ροῦσαν ὅμως νὰ στασιάζουν μείνουν μοναχοὶ γιὰ νὰ
πάρουν κείνα τὰ λόγια που δὲ λέγονται μπροστὰ σὲ
ἄλλον; Φροντίζανε καὶ κάμνανε κατάλληλες παρέες,
που καὶ οἱ δυὸ νὰ χωρᾶνε μέσα, ἢ ὑπὸθετῇ τους ἔ-
μως μούχλιαζε. Τὶ διάβολο... ἀλληλογραφία θ' ἀρχί-
ζανε, τὴ στιγμὴ που ὅλη τὴν ἡμέρα ἦταν μαζί; Αὐ-
τὸ δὲ θὰ τὸ κάμνανε οὔτε οἱ ἱππότες Λουδοβίκου τοῦ
13ου. Ὁ κόσμος ὅμως δὲν χωράτευε. Λίγο νὰ πρᾶ-
στρατοῦσαν, τὸ ζήτημα θὰ γινότανε σοβαρό. Ἀνέχτη-
κε στὸ κάτω-κάτω τὴ φανερὴ συναναστροφὴ μὲ ἀη-
δίαν. Ἀλλὰ καὶ φανερό ἔρωτα... αὐτὸ θὰ περνοῦσε
τὰ ὅρια τῆς ἀνοχῆς του. Θυμηθῆκανε τότε τὴ συμ-
βουλὴ: «Κρυφά...»

Ὁλόκληρη μέρα καταβάλανε ὑπεράνθρωπη προσ-
πάθεια, μὲ διάφορα νοήματα νὰ συνεννοηθοῦν καὶ

νά όρίσουν ένα μέρος ποῦ νά συναντηθοῦν όταν σκοτεινιασῇ. Οἱ κόποι τους ὁμῶς πῆγαν χαμένοι. Τό βράδυ ποῦ πηγαίνανε στό χωριό, μέ μιὰ μεγάλη παρέα, στή μέση τοῦ δρόμου ἀστραπές καί βροντές ἐτάραξαν τό στερέωμα. Ἐπιάσε μιὰ βροχή δυνατὴ ποῦ μουσκέψανε ὡς τό πετόϊ. Στάθηκε ἀργότερα ἡ βροχή, τό σχέδιο ὁμῶς ματαιώθηκε. Τὰ ρέματα πλημμύρισαν, λάσπες πολλὲς ἔγιναν κι' ἔτσι κι' οἱ δύο τους δὲν πῆγαν, χωρὶς ἰδιαίτερη συνεννόηση. Τὴν ἄλλη μέρα ὁ καιρὸς ἦταν καλός. Ὁ λογισμὸς τους τώρα ἦταν προσηλωμένος σ' ἄλλα ἐμπόδια. Καί γιὰ τὸν Σ . . . ποῦ στό κάτω-κάτω δὲν ἔδινε λογαριασμὸ σὲ κανέναν, δὲν ἦταν τίποτα. Γιὰ κείνην ὁμῶς τὰ πράγματα ἦταν διαφορετικά. Ἡ μάνα της ποῦ ἔμαθε τὴν ὑποθήκη, τὴν παραφύλαγε. Δὲν τὴν ἔφηγε τὴ νύχτα ἀπὸ τὴ μιὰ στιγμή μοναχῇ. Μὲς σὲ μιὰ πόρτα κλεινότανε μέ τὴν κόρη της ἀπάνω καί δὲν μπορούσε ἔτσι οὔτε ὁ διάβολος νά περάσῃ. Γι' αὐτὸ, τὸ ραντεβού ἦταν πολὺ ἀμφίβολο. Ὅριστηκε πίσω ἀπὸ τὸ σπῖτι της κι' ἦταν εὐχαριστημένοι ἂν διαρκούσε καί μιὰ στιγμή. Δυὸ λόγια μονάχα νά ποῦν καί νά φύγουν. Νομίζανε ὅτι εἶναι ἀρκετὰ αὐτὰ τὰ λίγα. Μόνο νά τὸ κατορθώσουν βλέπανε καί τίποτα ἄλλο. Ὁ κόσμος τοὺς κατὰλαβε κι' ἄρχισε νά ψιθυρίζῃ ἓνα γνωστὸ τραγούδι ἀγαπημένο στό χωριό. Δὲ θυμᾶμαι πῶς ἀρχίζει, ἀλλὰ κείνα ποῦ τοὺς ἔθιγαν ἦταν : « . . . ἡ βρύση νᾶν' κοντὰ μου, νερὸ νά μὴν μπορῶ νά πιῶ ! . . » Κοροϊδία φοβερή. Ἐπρεπε νά τοὺς διαψεύσουν, ἔστω καί γιὰ μιὰ στιγμή.

Ἐξω ἀπὸ τίς πόρτες, συνήθιζαν τὰ βράδια νά κά-

θουνται οἱ γυναῖκες καί νά κουδεντιάζουν. Αὐτὸ στὸ μαχαλᾶ ποῦταν τὸ σπῖτι τῆς Μ . . . μέ τὴν ἐξέλιξη καί μέ τὴν ἰδιαίτερη πρόοδο, ποῦ εἶχαν μερικὲς γυναῖκες ἐκεῖ πέρα, καθιερώθηκε ὡς τίς προχωρημένες ὥρες. Μάλιστα τώρα μέ τὸ μεγάλο βάσανο ποῦ νά τίς πάρῃ ὁ ὕπνος ; Ὅταν ἡ Μ . . . ἔφτασε στό χωριό, εἶπε πῶς πονεῖ τὸ κεφάλι της. Ἄφησε μέσα στὴν ἀυλὴ τὸ καλάθι ποῦ εἶχε μαζί της καί πῆγε κατ' εὐθείαν νά κοιμηθῇ. Ἡ μητέρα της καθόντανε στὴν πόρτα μέ τίς ἄλλες γυναῖκες. Πίσω ἀπὸ τὸ σπῖτι τους εἶχαν ἓνα πορτί ποῦ βγάζανε τὴ γελάδα. Πουλήσανε ὁμῶς τὴ γελάδα πρὶν ἀπὸ δυὸ χρόνια, καί τὸ πορτί δὲν τὸ πῶσανε. Ἐτσι γίνεται ἀπὸ καμμιά φορὰ κι' ὅστε τὸ χωριάτες λένε πῶς ὁ λύκος τρώγει ἀπὸ τὰ με-

ἀπὸ τὸ σπῖτι τῆς Μ . . . ποῦ τὴν παραφύλαγε. Ὁ Σ . . . φύ- τίκρου. Ἐνα ξηρὸ ρέμα τοὺς χώριζε. Τὸ μισο- ἀπὸ τὸ ὁμῶς δὲν τὸν ἐπέτρεπε νά διῇ καθαρά. Ἐνα μαυράδι ποῦ φαινότανε δὲν μπορούσε νά τὸν πείσῃ. Καί περίμενε. Κι' ἐκείνη ἔβλεπε τὸ ἴδιο μαυράδι ἀν- τίκρου της, ἀλλὰ ποῦ νά ξεθαρρευτῇ καί νά δώκῃ ἐμ- πιστοσύνη ; Ἀπόφαση χρειάζεται. « — Ποιὸς εἶνε κείνος ποῦ θὰ μ' ἐμποδίσῃ νά ζῶ ; » Τὸ πάθος της ξεχεί- λισε καί φώναξε σιγὰ σιγὰ : « — Σ . . . » Κλωτσόπά- τησε ὁλόκληρο σύστημα, ὁλόκληρη κοινὴ γνώμη. Ἄν ἦταν ἄλλος ἀντίκρου θὰ τὴν τσάκωνε ἐπ' αὐτοφώρῳ. Ἡ χωριάτικη φαντασία θὰ τὸ διασκεύαζε κατὰ τὴν ὁρεξὴ της, κι' ἴσως-ἴσως νά τὴν πετροβολοῦσαν τὴν ἄλλη μέρα. Νά ποῦ κι' αὐτὴ ἡ ἀπλὴ ζωὴ, ἡ συνη- θισμένη, ποῦ κανέναν δὲν τὴν ἀρνῆθηκε, ὅλοι τὴν πο-

θεῶν καὶ τῇ θέλουν, καὶ ὁμῶς προσπαθεῖν νὰ τὴν στερῇσουν ἀπὸ τὸν ἄλλον.

Στὸ ἄκουσμα, στὴ στιγμὴ ἐκεῖνος πετάχτηκε στὴν ἀντικρυνὴ μεριά. Πιασμένοι κι' οἱ δυὸ ἀπὸ τὸ χέρι, πῆγαν παραπέρα καὶ καθήσανε σ' ἓνα χαμηλὸ ντουβάρι κάτω ἀπὸ μιὰ σκαμνιά. Οἱ φθινοπωρινὲς βροχὲς ἔρριζαν τὰ φύλλα κι' ἀνάμεσα ἀπὸ τίς γυμνὲς βέργες χύθηκε ἓνα φῶς ἀπάνω τους ποὺ τοὺς τρώμαξε. Ἔνας γιὰ νὰ περνοῦσε ἀπὸ τὸ δρόμο ποῦταν πέρα ἀπὸ τὸ ρέμα θὰ τοὺς ἔδλεπε καὶ μάλιστα θὰ τοὺς γνώριζε. Μεγαλόπρεπο τὸ φεγγάρι πρόβαλε ἀπὸ τὴν κορυφὴ τοῦ ἀντικρυνοῦ βουνοῦ. Σηκωθήκανε ἀπὸ κεῖ καὶ σκυφτοὶ σκυφτοὶ, ζητήσανε κατάλληλο καταφύγιο. Ξεχάσανε πόσες στιγμὲς πέρασαν κι' οὔτε τοὺς ἑκατόντα εἰς κεῖ εἶχαν, κατορθώσανε καὶ κουβαλήσανε λίγες βάρκες ἀπάνω στὴ σκάλα. Δὲν μπόρεσαν ὁμῶς νὰ τὰ καὶ ποὺ τὴ βρήκανε, ἀλλὰ τὰ φάνηκε ὅσο ἔμελλε νὰ γινῇ τόσο ἀνίκανη νὰ τοὺς ἐκανοποιήσῃ, καὶ μιὰ ποὺ τὴ βρήκαν κανένα ἐμπόδιο, τὴν παράτειναν . . . Φιλιθηθήκανε τὴν προτελευταία φορὰ. Τοὺς ἔμεινε ἡ τελευταία, ἀλλὰ δὲν προφτάσανε. Μιὰ φωνὴ βραχνὴ καὶ ἀσθενικὴ τοὺς ξύπνησε ἀπὸ τὴ νάρκη καὶ τὸ ὄνειρο. Ἡ μάννα τῆς κάτι ὑποψιάστηκε καὶ πῆγε νὰ διῇ ἀπάνω ἂν τῆς πέρασε ὁ πονοκέφαλος . . . Ἐξύπνη γυναίκα, ἀντιμετώπισε φύχραιμα τὴν κατάστασι. Βγῆκε στὸ πισινὸ παράθυρο καὶ φύναξε σιγὰ σιγὰ, γιὰ νὰ μὴν τὴν ἀκούσουν οἱ γειτόνισσες.

Χωριστήκανε ἀμέσως, μὲ τὴ γλῆκα στὸ στόμα. Ἡ τελευταία ρουφηξιά καὶ τοῦ τσιγάρου καὶ τοῦ καφέ, λέν οἱ θεργικηλῆδες, πὼς ἀξίζει περισσότερο ἀπὸ ὅλοκληρο τὸν καφέ ἢ τὸ τσιγάρο. Ὑποθέτω ὁ νόμος αὐτὸς νὰ ἰσχύῃ καὶ στὸν ἔρωτα . . .

Αὐτὸ δὲν πιστεύανε νὰ ἐπαναληφθῇ. Ἀλλωστε δὲ θὰ καθόμασταν περισσότερο ἀπὸ τρεῖς μέρες στὸ χωριὸ κι' ἔτσι θὰ διαμορφονότανε ἄλλη κατάστασι. Θὰ φεύγαμε πολὺ νωρίτερα, ἢ θάλασσα ὁμῶς δὲν εἶχε λιμάνι καὶ ἡ φόρτωσι διακόπτονταν μὲ τὴν παραμικρὴ κακοκαιρία. Ἐρχότανε μέρες ὁλόκληρες ποὺ οὔτε μιὰ βαρκιά δὲ φόρτωνε τὸ βαπόρι. Γι' αὐτὸ ἀναγκαστήκανε νὰ φορτώνουν καὶ νύχτα ὅταν ἡ θάλασσα ἡσύχαζε. Τὸ φόρτωμα γινότανε μὲ καυγάδες. Οἱ καμπανταῖδες φορτώσανε πρῶτοι πρῶτοι. Οἱ δικοὶ μας οὔτε μιὰ μπάλα δὲν πῆγαν κατὰ τὴ σκάλα. Ἀρχισαν νὰ ἀνησυχοῦν μήπως μείνουν τὰ ροῦχα τους ἀφόρτωτα καὶ χωθήκανε μέσα στὸ πλῆθος. Ἀπὸ δῶ εἶχαν εἰς κεῖ εἶχαν, κατορθώσανε καὶ κουβαλήσανε λίγες βάρκες ἀπάνω στὴ σκάλα. Δὲν μπόρεσαν ὁμῶς νὰ τὰ καὶ ποὺ τὰ φάνηκε ὅσο ἔμελλε νὰ γινῇ τόσο ἀνίκανη νὰ τοὺς ἐκανοποιήσῃ, καὶ μιὰ ποὺ τὴ βρήκαν κανένα ἐμπόδιο, τὴν παράτειναν . . . Φιλιθηθήκανε τὴν προτελευταία φορὰ. Τοὺς ἔμεινε ἡ τελευταία, ἀλλὰ δὲν προφτάσανε. Μιὰ φωνὴ βραχνὴ καὶ ἀσθενικὴ τοὺς ξύπνησε ἀπὸ τὴ νάρκη καὶ τὸ ὄνειρο. Ἡ μάννα τῆς κάτι ὑποψιάστηκε καὶ πῆγε νὰ διῇ ἀπάνω ἂν τῆς πέρασε ὁ πονοκέφαλος . . . Ἐξύπνη γυναίκα, ἀντιμετώπισε φύχραιμα τὴν κατάστασι. Βγῆκε στὸ πισινὸ παράθυρο καὶ φύναξε σιγὰ σιγὰ, γιὰ νὰ μὴν τὴν ἀκούσουν οἱ γειτόνισσες.

Χωρὶς καμμιὰ συνεννόησι, σκοπεύανε κι' οἱ δυὸ νὰ πᾶνε στὸ χωριὸ μοναχοὶ τους. Γιὰ νὰ μὴν τοὺς πάρῃ ὁμῶς μυρωδιὰ κανένας καὶ τοὺς παραφύλαξῃ, εἶπαν πὼς δὲ θὰ πᾶν στὸ χωριό. Ἐκεῖνος εἶπε πὼς θὰ πῆγαινε νὰ κοιμηθῇ ἐκεῖ παρκατάτω σ' ἓνα κρασομάγαζο καὶ κείνη θὰ πῆγαινε ἀπάνω στὶς κάμαρες

τοῦ μοναστηριοῦ. Κατοικοῦσε ἐκεῖ μιὰ οἰκογένεια. Εἶ-
χε κατεβεῖ στοῦ μοναστηρίου πρὶν ἀπὸ λίγες μέρες για-
τί ἡ γυναῖκα ἦταν ἐτσιμόγεννη καὶ γιὰ νὰ μὴ γίνη
τίποτα καὶ δὲν μπορέσῃ νὰ φύγῃ, νὰ βρισκεται κοντὰ
στοῦ βελόρι. Δὲν εἶχε σχέσεις μ' αὐτὴν τὴν οἰκογέ-
νεια, ἀλλὰ γιὰ μιὰ βραδυὰ, χωριανὲς ἦταν, θὰ περνοῦ-
σε κοντὰ τους. Δὲν πῆγε ὁμοῦς κανέναν οὔτε στοῦ κρα-
σομάγαζο οὔτε στὶς κάμαρες τοῦ μοναστηριοῦ. Σ' αὐ-
τὴν συνεννοημένοι βρέθηκαν καὶ οἱ δύο τοὺς ἀπάνω
στοῦ δρόμο ποὺ πῆγαινε στοῦ χωριό. Κάμανε πολλοὺς
ἐλλιγμούς, καὶ στοῦ τέλους τὸ κατορθώσανε. Ξέφυγαν
τὴν προσοχὴ τῶν χωριανῶν καὶ γιὰ πρώτη φορὰ τὰ-
ρα πηγαίνανε στοῦ χωριό μοναχοί. "Ὅσες φορὲς πῆγαν
πάντοτε θάταν καὶ τρίτος ἂν ὄχι ὁλόκληρο καραβάνι
ἀπὸ γυναῖκες καὶ παιδιὰ. Τὸ κακὸν ἦταν στὴν ἡμέ-
ρη τοῦ οὐρανοῦ. Εἶχε περᾶσει τρεῖς τέσσαρες μέρες
ἀπὸ πανσέληνο καὶ τὸ φῶς τοῦ ἦταν ἀκόμη ἰσχυρὸν
γιὰ νὰ φαίνονται καθαρὰ, καθαρὰ τὰ βουνὰ καὶ τὰ
δάση. Ἡ νύχτα ἦταν μαγευτικὴ καὶ μέσῃ σ' ἐκείνη
τὴν ἔρημιὰ καὶ τὴν νέκρα ἀποτελοῦσαν τὴ μοναδικὴ
ζωὴ ποὺ κυριαρχοῦσε. Πιαστήκανε ἀπὸ τὸ χέρι καὶ
πηγαίνανε ζαλισμένοι καὶ οἱ δύο ἀπὸ τὴν εὐτυχία, ποὺ
οὔτε τὴ σκεφθῆκανε οὔτε τὴ σχεδιάσανε καὶ. Πηγαίνα-
νε πότε βιαστικοὶ καὶ πότε σιγὰ-σιγὰ, πλέκοντας τὸ
ὄνειρο τῆς ζωῆς τοὺς σύμφωνα μὲ τὴν ἐπιθυμία τοὺς.

Δὲν φτάσανε στὴ μέση τοῦ δρόμου καὶ τὴν ἡσυχία
τῆς νύχτας ἐτάραξαν ὁμιλίες δυνατῆς καὶ ἀξένουαστες
ποὺ ἐρχόντανε ἀπὸ τὴν ἄλλη κατεύθυνση. Μερικὲς
γυναῖκες κι' ἓνας ἄντρας κατεδαίνανε κείνη τὴν ὥρα
στὸ γυαλό. Δὲν εἶχαν καιρὸ νὰ σκεφθοῦν οὔτε ἓνα

δευτερόλεπτο. Λίγες στιγμές ακόμη και θά βρισκόν-
 τινε μ' αὐτουνοὺς πρόσωπο μὲ πρόσωπο. Τί θά τοὺς
 ἔλεγαν; Ἀπὸ τῆ φωνῇ τους μόνο καταλάβαινε καὶ
 πικρὶ εἶναι. Νὰ γυρίσουν πίσω δὲν μποροῦσαν, γιατί
 οἱ ἄλλοι κατεβαίνανε βιαστικοί, κι' ἂν στρέψανε τὴν
 καμπύλη θά τοὺς ἔβλεπαν νὰ φεύγουνε. Νὰ προχω-
 ρήσουν δὲν μποροῦσαν. Αὐτόματα καὶ οἱ δύο στρέψαν
 ἀριστερά. Ἀπάνω στὸ δρόμο ἦταν ἕνας φράχτης, ποὺ
 εἶχε ἕνα μέτρο ὕψος. Σκαλώνουν στὸ φράχτη, καὶ μ'
 ἕνα πήδημα πέφτουν μέσα στ' ἀμπέλι. Τρέμανε κι'
 οἱ δύο τοὺς μήπως τοὺς τσακώσουν. Οἱ γυναῖκες ὁ-
 μως περάσανε ἀπὸ κεῖνο τὸ σημεῖο χωρὶς νὰ ὑπο-
 στήνουν τίποτα. Ὁ κίνδυνος πέρασε, ἀλλὰ ἐκεῖ δὲν
 ἦταν ἀσφάλτου ἀσφαλισμένοι. Σιγὰ σιγὰ συρθῆκανε ἐ-
 πὶ τοῦ ἀπὸ μιὰ καρδιά παράμερα. Ἐδῶ τώρα
 ἦταν ἐπὶ τοῦ ἀπὸ μιὰ καρδιά παράμερα καὶ νὰ ποῦν καὶ
 τὴν φλόγα χωρὶς τὸ φόβο νὰ τοὺς διακόψῃ καμμιὰ
 ἄλλή φωνή... Ἐκεῖ ἀπάνω στὰ βρεμμένα φύλλα καὶ
 στὸ ὑγρὸ χῶμα ξαπλωμένοι, τρέμανε ὅπως ὁ Ἀδάμ
 καὶ ἡ Εὐά, διωχμένοι ἀπὸ τὸν Παράδεισο τοῦ Θεοῦ
 καὶ τῶν ἀνθρώπων. Ἡ φλόγα τοῦ ἔρωτα τοὺς ἔκαιε
 τὸ κορμί, κι' αὐτὸ ἦταν πολὺ εὐεργερτικὸ γιὰ νὰ μὴν
 καταλαθαίνουν τὸ τρουχτερὸ κρῦς τῆς φθινοπωρινῆς
 ἐκείνης νυχτιᾶς. Καὶ ὄνειρο νᾶταν αὐτὸ πάλι ἡ ἱκα-
 νοποίησή τους θάταν ἀρκετὴ. Καὶ μήπως τί διαφορὰ
 ἔχει τὸ ὄνειρο ἀπὸ τὴν πραγματικότητα; Μήπως ἡ ζωὴ
 μας, τὸ εἶναι μας δὲν ἀποτελεῖται ἀπὸ ἀναμνήσεις;
 Ἄν ἀφαιρέσουμε τίς ἀναμνήσεις θά μᾶς μείνῃ τίποτα
 τὸ συνδετικὸ μὲ τὸν ἑαυτὸ μας; Καὶ δὲ θά περνοῦ-
 σε σὰν ὄνειρο κι' αὐτὴ ἡ γλυκεῖα βραδυὰ καὶ νὰ τοὺς

μείνη μονάχα ἡ ἀνάμνηση; Ἄρχισε πάλι νὰ τοὺς κυριεύῃ ὁ φόβος καὶ ἡ ἀγωνία. Δὲν μποροῦσαν νὰ βροῦν τὸν τρόπο μὲ τὸν ὁποῖο θὰ τελείωνε ἡ νυχτερινὴ αὐτὴ περιπέτεια. Νὰ βροῦν στὸ δρόμο δὲν τολμοῦσαν. Τὸ πάθημά τοὺς ἦταν ἀρκετό. Νὰ κόψουν μέσα ἀπὸ τ' ἀμπέλια φοβόντανε νὰ μὴν τοὺς πυροβολήσουν. Οἱ φαντάροι κάτω ἀπὸ τὸν Ὀχτο εἶχαν φυλάκιο. Ἄν τοὺς ἔβλεπαν τέτοια ὥρα μέσα στ' ἀμπέλια θὰ τοὺς ἐπιτιμῶνεν γιὰ Τούρκους καὶ θὰ τοὺς καρφώνανε χωρὶς διατυπώσεις.

Ἀριστερὰ ἦταν μιὰ μικρὴ κοιλάδα ἀπὸ ἀμπέλια καὶ σκαμινιές. Δεξιὰ μιὰ ρεματιὰ κι' ἕνας στενὸς δρόμος ποὺ ἔδβαινε στὸ χωριό. Ὁ Ὀχτος ἦταν τὸ παρταγερὴ τῆς ρεματιᾶς καὶ τῆς κοιλάδας. Ἐκτὸς αὐτοῦ τὸ φυλάκιο, βγαίνανε καὶ παρτολίτες. Μὴ καὶ νὰ φεύγανε ἀπ' αὐτοὺς καὶ θὰ ἔκρινε στὴ μάχη τῆς; Τὴν ῥωτοῦσε μὲ ποῖόν ἦρτε. Τί θ' ἔλεγε; Ἄν πάλι ἐκ μέρωνε καὶ δὲ φεύγανε ἀκόμα ἀπὸ κατ' ἡμέρας διαπερνοῦσε καὶ ριχθέντες σ' αὐτὲς τίς σκέψεις, ἐνοιωσαν τὸ τσουχτερό κρύο. Σκεφτήκανε νὰ γυρίσουν πάλι στὸ γυαλό. Ἀλλὰ πῶς θὰ δικαιολογοῦν τὴν τυυτόχρονη ἐξαφάνισή τους; «— Ἀργεῖ ἀκόμα νὰ φέξῃ...» Σκεφτήκανε καὶ ριχτήκανε στὸν ἐνδεδειγμένο περὶ τὸ ἔρωτα καὶ τῆς ζωῆς. Σκληρὸ κόσμος... ποὺ ἔρχεται νὰ κόψῃς σὰν ἡ σκληρὴ μοῖρα τὸ νῆμα τῆς χαρᾶς καὶ τῆς γλύκας... Λίγο ἀκόμα καὶ ἡ θυσία θὰ προσφερότανε στὸν φτερωμένο Θεό... Σταθήκανε ὁμοῦ, γιὰ τί μέσα στὴν παραφορά τοὺς ἀκούσαν ὁμιλίες. Διαβάτες ἀνεβαίνανε ἀπὸ τὸ γυαλό στὸ χωριό. Ὅσο περνοῦσε, οἱ ὁμιλίες ἀκούονταν καθαρώ-

τερα. Τώρα γνωρίζανε καὶ ποιοὶ εἶναι. Ὁ γείτονας τῆς ὁ Π... μὲ τὰ παιδιὰ του καὶ κατ' ἄλλους ἀνεβαίνανε στὸ χωριό. Μείνανε κι' αὐτοὶ νὰ φορτώσουν τὰ ρούχα τους. Οἱ δικοὶ μας ἄν κι' ἦταν καλὰ κρυμμένοι, σὲ μιὰ τέτοια στιγμὴ τράχηταν. Περιμένανε νὰ περάσουν. Τῆς ἦρτε ὁμοῦς ἐκείνης στὸ νοῦ μιὰ ἰδέα: Μποροῦσε νὰ πάῃ μὲ τὸ γείτονα τῆς ὡς τὸ σπίτι τῆς. Ἡ μάνα τῆς δὲ θὰ τὴν ἔλεγε τίποτα. Εὐκαιρία γιὰ νὰ σκεπαστοῦν ὅλα. Ἀλλὰ πῶς θὰ πῆγαινε κοντὰ τους; Τί θὰ τοὺς ἔλεγε γιὰ νὰ δικαιολογηθῇ; Θὰ τὴν ῥωτοῦσαν πῶς βρέθηκε ἐκεῖ τέτοια ὥρα;

Οἱ χωριανοὶ προχωρήσανε ἐν τῷ μεταξὺ διακόσια ἀκόσια βήματα, ὅποτε βγαίνει αὐτὴ στὸ δρόμο κι' ἔκρινε νὰ φωνάξῃ:

Ἡ μάνα τῆς δὲ θὰ τὴν ἔλεγε τίποτα. Εὐκαιρία γιὰ νὰ σκεπαστοῦν ὅλα. Ἀλλὰ πῶς θὰ πῆγαινε κοντὰ τους; Τί θὰ τοὺς ἔλεγε γιὰ νὰ δικαιολογηθῇ; Θὰ τὴν ῥωτοῦσαν πῶς βρέθηκε ἐκεῖ τέτοια ὥρα;

Ὅταν πῆγε κοντὰ τοὺς τοὺς εἶπε πῶς πῆγε νὰ κοιμηθῇ στὴς κάμαρες τοῦ μοναστηριοῦ, ἦταν ὁμοῦς ἄλλες γυναῖκες καὶ δὲν εἶχε μέρος. Κατέβηκε κάτω κι' ἔμαθε ὅτι φύγανε κι' ἔτρεξε νὰ τοὺς προφτάσῃ γιὰ νὰ πᾶν μαζί στὸ χωριό...

Τίποτα δὲν υποψιαστήκανε.

Ὅταν πῆγε στὸ χωριό ἡ μάνα τῆς εἶδε ἀμέσως μιὰ μεγάλῃ ξεσκισματιὰ στὴν ἄκρα τῆς ποδιᾶς τῆς. Ἡ ἴδια δὲν τὴν εἶχε προτέξει. Τῆς ἦρτε τότε στὸ νοῦ ὁ φράχτης καὶ τὰ ἄλλα... Περιοκκίνησε γιὰ μιὰ στιγμὴ κι' ὕστερα, μὲ θάρρος, εἶπε, πῶς κατεδάξοντας ἀπὸ τὴ σκάλα ἕνα σεντούκι μέσα στὴ βάρκα, πιάστηκε καὶ ξεσκίστηκε...

— Μμμ, δὲν εἶσαι γιὰ τίποτα ἀκατύνευτ' (ἀνίκανη), εἶπε ἡ μάννα της.

* *

Τὸ ἄλλο βράδυ, τὸ βαπόρι ἀρμένιζε κατὰ τὴν Καλλιπόλη . . .

Θεσσαλονίκη Δεκέμβρης 1927

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΔΕΝΤΡΑ, ΝΕΡΑ, ΓΥΝΑΙΚΕΣ

Κεῖνη τὴ χρονιά μέσα στὰ δεινὰ τοῦ πολέμου καὶ τοῦ κατατρεγμοῦ τῆς Φύσης, ποὺ τ' ἀμπέλια δυὸ χρόνια μὴ σειρὰ δὲν κάμνανε μαζούλι, κι' ἓνα ἄλλο κακοβροχὴ τοῦ χωριοῦ οἱ βρύσες στειρέψανε ὅλες. Κι' ἄλλες χρονιὲς τὰ νερά μας παθαίνανε βλάβες ποτὲς ὅμως δὲν στειρέψανε ὅλες οἱ βρύσες. Τὸ πολὺ-πολὺ θὰ στέρευε ἡ βρύση τῆς Αὐλαῆς ἢ καὶ τ' Ἀλωνιοῦ. Ἡ Σαρῆ ὅμως ποὺ ἦταν στὴ μέση τοῦ χωριοῦ θὰ ἔτρεχε. Ἀλλὰ τὴ χρονιά κεῖνη στέρεψε κι' ἡ Σαρῆ.

Ὅλο τὸ χωριὸ τότε ἦταν ἀναγκασμένο νὰ παίρνῃ νερὸ ἀπὸ τὴν Πέρα βρύση τὸ ὀνομαστὸ Κιούγκι. Ἡ βρύση αὐτὴ ἦταν κοντὰ στὴ μάννα τοῦ νεροῦ κι' ἔτρεχε τόσο πολὺ νερὸ ποὺ μποροῦσε νὰ γυρίσῃ καὶ μύλος ἀκόμα. Οἱ ἄλλες ἦταν παρακλάδιὰ ποὺ διοχετεύονταν τὸ νερὸ ἀπὸ τὴν ἴδια μάννα κι' εἶχαν μεγάλο δίκτυο. Πρῶτῃ ἀπὸ τίς ἄλλες ἐρχότανε ἡ Σαρῆ, γιατί ἦταν κοντήτερα στὴ μάννα, ὕστερα τ' Ἀλωνιοῦ καὶ τελευταία τῆς Αὐλαῆς, ποὺ ἦταν στὸν κάτω μα-

χαλά. Τὸ χωριὸ στίς ἄκρες τοῦ εἶχε κι' ἄλλες πηγές, ὅπως ἦταν τοῦ "Αη-Γιαννιοῦ, ἡ Κρύα ἢ Κύρια βρύση κι' ἄλλες, ἀλλὰ στὰ χρόνια μας καθευατὸ βρῖσες ποὺ ἔπαιρνε ὁ κόσμος νερὸ ἦταν ἡ Σαρῆ τοῦ 'Αλωνιοῦ, τῆς Αὐλαῆς, καὶ τὸ Κιούγκι ἢ Πέρα βρύση.

Ἡ διοχέτευση γινότανε μὲ πηλοσωλῆνες (κιούγκια) ποὺ τοὺς κάμνανε στῇ Χώρα καὶ στὸ Μυριόφυτ', καὶ σπάζανε εὐκόλα. Μόλις ὅμως βλέπανε ὅτι τὸ νερὸ ἀρχίζε νὰ λιγοστεύῃ, ἀκίμχ ἀπὸ τὴν ἀκρινὴ βρύση τῆς Αὐλαῆς, ἔψαχναν κι' ἔβρισκαν τὴ βλάβη κι' ἀμέσως τὴ διορθώνανε. Ὅλη ἡ δυσκολία ἦταν νὰ βροῦν ποῦ θὰ ἦταν τὸ σπάσιμο· τῆλλα ἦταν εὐκόλα· Δίνανε ἑ-ια-δυὸ μερκάματα, ἀνοίγανε τὸ μέρος ἐκεῖνο καὶ τὸ διορθώνανε ἢ μὲ τὴν ἀντικατάσταση τοῦ σωλῆνα ἢ δένανε τὴν τρύπα μὲ τὸ λευκιούγκι, ἕνα μῆγμα, ποὺ τὸ κάμνανε μὲ ἀσβέστη, καὶ κατὰ μὲν.

Ἀπὸ τὸν προηγούμενο χρόνο τὸ νερὸ ἀρχίσε νὰ λιγοστεύῃ ἀπὸ τίς βρύσες, ἀλλὰ οἱ χωριανοὶ εἶχαν τό-σα βάσανα καὶ τέτοιες φτώχειες ποὺ ἦταν ἀδύνατο νὰ τὸ προσέξουν αὐτό. Ὁ πόλεμος κείνος ποὺ ἀρχί-σε στὸ χωριὸ μὲ τὴν ἐπίταξη τῶν μυυλαριῶν καὶ μὲ τὴ στρατολογία ἀπὸ τὰ εἰκόσι. ἕως τὰ σαρανναπέντε, πράγμα ποὺ δὲν μποροῦσαν οὔτε νὰ τὸ φανταστοῦν οἱ χωριανοί. Δεύτερο κακὸ μεγάλο ὁ περονόσπορος ποὺ τ' ἀμπέλια δυὸ χρόνια στὴ σειρά δὲν ἔκαμαν καθόλου σταφύλια. Δυστύχημα ποὺ κανέννας δὲν θυ-μούνταν νὰ βρῇκε ποτὲ τὸ χωριό. Τελευταῖα, ὅταν οἱ Ἀγγλογάλλοι ἦρταν στὸ Τσανάκκαλε, οἱ Τοῦρκοι ἐ-πίταξαν καὶ τὰ γαῖδουράκια τὸ μόνο στήριγμα τοῦ χωριοῦ, γιὰτὶ μ' αὐτὰ σδεύανε καὶ πολιορκοῦσαν νὰ

ζήτησαν ὅσοι μείνανε στὸ χωριό.

Καὶ νῆταν μόνο αὐτά; Εἶχαν καὶ γρίνιες ἀναμε-ταξύ τους. Ὁ ἕνας φοβούνταν τὸν ἄλλον· Τὰ μίσση καὶ τὰ πάθη ἔσπρωξαν μερικοὺς νὰ καλοπιᾶσουν τοὺς βουλγάρους, ὅταν ἔγινε βουλγαρικὴ κατοχὴ, καὶ νὰ ἐκ-δικηθοῦν τοὺς ἐχθροὺς τῶν συκοφαντῶντας αὐτοὺς ὡς τουρκόφιλους. Καὶ μὲ τὴ σειρά τους αὐτοὶ σὰν ἦρταν οἱ Τοῦρκοι, τὰ φτιάξαν μ' αὐτοὺς γιὰ νὰ ἐκδικηθοῦν τοὺς ἄλλους. Ἐνας φόβος καὶ τρόμος κρατοῦσε ὅλους τοὺς χωριανούς. Πολλοὶ πρόφτασαν κι' ἔφυγαν στὴν Ἑλλάδα. Τὸ χωριὸ ρήμαξε κυριολεκτικὰ. Ποιὸς θὰ κοί-ταζε τὰ νερά; Ὅταν ἦρτε ἡ ἀνοιξή καὶ ζέστανε ὁ καιρὸς καὶ τραβηχτήκανε τὰ χιόνια καὶ ξηράθηκε ἡ γῆ, ἔρχοντο κάτω ἀπὸ τὸ δρόμο ποὺ πήγαινε στὴν Πέρα καὶ ἀρχίσε νὰ ἀναβλύζῃ νερό. Ὅλοι κατὰλαβαν ὅτι ἐκεῖ ἦταν τὸ σπάσιμο.

Ὁ πόλεμος βρύσες στειρέψανε, ἡ βλάβη τῶν σωλῆ-νων φαίνονταν, ἀλλὰ κανέννας δὲν ἔδαζε χέρι. Ἡ κοι-νοτικὴ ἀρχὴ δὲν μποροῦσε ἢ δὲν ἤθελε νὰ διορθώσῃ τὴ βλάβη. Ὑστερα οἱ Τοῦρκοι κάθε μέρα μᾶς φορο-λογοῦσαν μὲ ἐράνους γιὰ τὸ στρατὸ καὶ τὸ στόλο. Με-ρικοὶ νοικοκυραῖοι ποὺ ἀπόμειναν στὸ χωριό, κάθον-ταν στὰ καφενεῖα καὶ βλέπανε νὰ λιγοστεύῃ τὸ νερὸ μέρα μὲ τὴν ἡμέρα, κανέννας τοὺς ὅμως δὲν τολμοῦσε νὰ ξοδέψῃ ἕκατὸ γρόσια καὶ νὰ διορθώσῃ τὴ βλάβη, γιὰτὶ δὲν ἤξερε ἂν τὴν ἄλλη μέρα θὰ εἶχε ψωμί γιὰ τὰ παιδιὰ του.

Τοὺς ἀπασχολοῦσε ὅμως πολὺ αὐτὸ τὸ ζήτημα, καὶ σιγὰ-σιγὰ ἔπαυσαν νὰ ἐνδιαφέρονται καὶ γιὰ τὸν πό-λεμο ἀκόμα, τὸ σοβαρώτερο ζήτημα τότε, ποὺ περι-

μένουμε ἀπ' ὧρας σ' ὧρα νὰ σπάσῃ τὸ Τσανάκκαλε καὶ νὰ μποῦν οἱ Εὐρωπαῖοι μέσα, νὰ γλυτώσουμε ἀπὸ τὴν τυραννία τῶν Τούρκων.

Μοναδική τους ἀπασχόληση ἦταν τὰ νερά. Κι' ὅταν μὲ τίς μεγάλες ζέστες ξηράθηκαν πιά ὁλότελα οἱ βρύσες, ἔβλεπε κανεὶς καραδάνια ὁλόκληρα νὰ ξεκιννοῦν ἀπ' ὅλες τίς ἄκρες τοῦ χωριοῦ γιὰ τὴν Πέρα βρύση, νὰ γεμίσουν τίς στάμνες τους καὶ τοὺς κουβάδες.

Οἱ καλοὶ νοικοκυραῖοι στὸ χωριὸ δὲν κουβαλοῦσαν νερό. Αὐτὸ τὸ θεωροῦσαν πολὺ ἐξευτελιστικό, καὶ στέλνανε τίς γυναῖκες τους καὶ τὰ παιδιὰ τους. Τὸ μαρτύριο αὐτὸ τῶν παιδιῶν καὶ τῶν γυναικῶν, νὰ κουβαλοῦν ἀπὸ τόση ἀπόσταση τὸ νερό, δὲ συγκινοῦσε κανέναν. Οἱ νοικοκυραῖοι ποὺ δὲν ἔπαυαν νὰ συζητοῦν γιὰ τὴν ἐλλειψὴ τοῦ νεροῦ, δὲν τὸ κάμνανε γιὰ νὰ βγάλουν ἀπὸ τὸν κόπο τίς γυναῖκες τους καὶ τὰ παιδιὰ τους, ἀλλὰ γιὰ νὰ προφυλαχτοῦν ἀπὸ τίς ἀρρώστειες. Φαντάζονταν πὼς τὸ νερὸ ποὺ ἔτρεχε ἀπὸ τίς βρύσες ἀδιάκοπα μέσα στοὺς δρόμους καὶ πίνανε οἱ κότες καὶ κολυμποῦσαν μέσα στοὺς βούρκους οἱ πάπιες, καὶ ὀρόσιζε τὰ σοκάκια καὶ τίς αὐλές, ἦταν εὐεργετικό καὶ γιὰ τὴν υἰεία τους. Βλέπανε, μὲ τὴ ξηραῖλα, νὰ μεγαλώνουν τὰ μικρόδια καὶ νὰ γίνονται σὰν βουβάλια. Ὁ φόβος των αὐτὸς σὰν ἐφιάλτης τοὺς βάραινε τὴν ψυχὴ.

Εἶχαν ὅμως τὴ γνώμη ὅτι ἔπρεπε ἀπὸ τὴν ἀρχὴ νὰ προλάβουν τὸ κακὸ. Τώρα, ποὺ πέρασαν δυὸ χρόνια, νομίζανε πὼς τὸ δίκτυο ἔγινε σαράβαλο, καὶ τί νὰ πρωτοδιορθώσουν ; . .

— " Ἀς μποῦν οἱ ἐγγλέζοι μέσα κι' ὕστερα . . .

Ἀνώφελα ὁ πολὺξαίρος ὁ Πχούνης, καὶ κατὰ τὸ νεολληνικώτερο Πούντης, ἕνας ναλέτης καὶ κακορίζικος, ποὺ δὲν μπορούσε νὰ μονοιάσῃ οὔτε μὲ τὰ ρούχα του, τοὺς ἔλεγε πὼς ἡ πολυκαιρία δὲν ἔχει καμμιά σχέση, πὼς τὸ ρήγμα τῶν σωλήνων εἶναι ἓνα καὶ σιγά-σιγά μεγάλωσε καὶ στέρεψαν οἱ βρύσες, πὼς ἂν διορθωθῇ τὸ ἓνα ρήγμα, τὸ μεγάλο, τὸ νερὸ θὰ τρέξῃ... κι' ἄλλα πολλά, μὰ δὲν μπορούσε νὰ τοὺς πείσῃ.

Ὁ Πούντης τὴν ἐποχὴ κείνη ἦταν ὁ φτωχότερος μέσα στὸ χωριό. Τί μπορούσε νὰ ξέρῃ ; Ἀδιάφορο ἂν πῆγε στὴ Σμύρνη καὶ στ' Αἰθαλὴ κι' ἤξερε καὶ τὴν καλὴ γαργαλιὰ καὶ τὴν ἐπεξεργασία τῶν σύκων καὶ τῆς σταφίδας. Ἀναγκάζονταν ὁ καὶ μένος νὰ καταπνίγῃ τὸν θυμὸν του καὶ νὰ μιλάῃ μὲ κάποια χάρη καὶ μετάνοιαν τοὺς νοικοκυραίους, γιὰ νὰ τοὺς κατεφέρῃ νὰ κάμουν ἀρχὴ νὰ διορθώσουν τὰ νερά, γιὰ νὰ βγάλῃ κι' αὐτὸς κανένα μεροκάματο ποὺ εἶχε φοβερὸς πείνες.

Δὲν ἦταν ὅμως τὸ ἐμπόδιο μονάχα στοὺς νοικοκυραίους : κι' ὁ στραβοκέφαλος ὁ Μπαχαρλῆς ὁ μόνος σουγιουλτζῆς μάστορας (ὕδραυλικός) στὸ χωριό, ποὺ ἤξερε νὰ φτιάχνῃ τὸ λουκιούγκι καὶ νὰ τὸ προσαρμόζῃ στὰ ρήγματα, κι' αὐτὸς δὲν ἐννοοῦσε νὰ λερώσῃ τὰ χέρια του μ' ἓνα καὶ δυὸ μεροκάματα. Καὶ μὲ τὰ δίκια του ὁ ἄνθρωπος γιατί ἦταν ὁ μόνος ἐξασφαλισμένος ἀπὸ μέρος τῆς πείνας. Οὔτε λαχεῖο τοῦ πεσε, οὔτε καμμιά ἀτιμία ἔκαμε. Νὰ πὼς ἐξασφαλίστηκε : Ὁ σεισμὸς ποὺ ἔγινε τὸ 1912 στὰ Γανόχωρα κατὰστρεψε ὅλους τοὺς νερόμυλους. Οἱ νερόμυλοι — κι' εἶχε πολλοὺς τὸ χωριό — ἦταν παλιὰ κτήματα κι' εἶ-

κάπως ή ιδέα αυτή: Τήν ἐποχή ἐλείνη, οἱ Τοῦρκοι τῆς ὑποδουλίκης, τοῦ Μυριοφύτου, τσακωθήκανε ἀναμεταξύ τους. Ὁ καϊμακάμης ἀπὸ τῆ μιᾶ μεριᾶ κι' ὁ κριτῆς ἀπ' τὴν ἄλλη χωριστήκανε σὲ δυὸ μερίδες. Ἡ κάθε μιὰ γιὰ νὰ ἐπικρατήσῃ προσπαθοῦσε νὰ προσεταιρισθῇ καὶ νὰ ἐπηρεάσῃ καὶ τὶς χριστιανικὲς κοινότητες. Κι' ὁ καϊμακάμης ἦταν ἐπόμενο νὰ ἐγκολπωθῇ τὸ κοινοτικὸ καθεστῶς τοῦ χωριοῦ, ἐνῶ ἡ μερίδα τοῦ κριτῆ ἐπεδίωξε νὰ καταρτίσῃ ἀντιπολίτευση. Αὐτὸ ἦτανε εὐκολο. Ἡ δυσφορία κατὰ τοῦ κοινοτικοῦ καθεστώτος ἦταν μεγάλη, ἀλλὰ δὲν τολμοῦσε κανένας νὰ πῇ τίποτε. Καὶ τὸ παραμικρὸ ἂν ἔλεγε θὰ χαρακτηρίζονταν ὡς προδότης κι' ἂν δὲν φυλακίζοτανε ἢ δὲν ἐξορίζοτανε, θὰ τὸν παίρνανε μιὰ βραδυὰ σὲ τὸν Καρακόλι νὰ τὸν κάμουν μαῦρο στὸ ξύλο. Ἦταν ἀρετὴ κατὰ τὸν βέβαιον αὐτὸ γιὰ νὰ φερῶνται ὅλοι τὰ σόματα. Ἡ ἐνθάρρυνση ὅμως τοῦ κριτῆ τοὺς ξεμούδιασε λίγους ἀπὸ τὴν ἀντιπολίτευση καὶ βρεθήκανε μερικοὶ ποὺ δεχτήκανε νὰ συνεργασθοῦν μαζί του.

Ὁ κριτῆς κατόρθωσε νὰ μεταθέσῃ τὸν καϊμακάμη καὶ ἡ ἀντιπολίτευση τοῦ χωριοῦ σήκωσε κεφάλι. Καὶ μιὰ ποὺ ἐλόκληρο τὸ χωριὸ δυσφοροῦσε κατὰ τοῦ κοινοτικοῦ καθεστώτος, μὲ τὴ βοήθεια τοῦ κριτῆ ἡ ἀντιπολίτευση ἔρριξε τὸ μουχτάρη καὶ τὴ δημογεροντία καὶ βγάλανε ἄλλους.

Αὐτὸ συνετέλεσε νὰ ἔρθῃ στὸ χωριὸ ἓνας προῦχοντας ποὺ ἦτανε κρυμμένος στήν Πόλη ἀπὸ φόβο τοῦ τοπικοῦ καθεστώτος. Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος, σὰν εἶδε αὐτὴ τὴν κατάσταση τοῦ χωριοῦ, ποὺ ξηραθήκανε οἱ βρύσες κι' ὁ κόσμος ὑπόφερεν τόσο ἀπὸ τὴν ἔλλειψη

νεροῦ, ἀπάνω στὸν ἐνθουσιασμό του, ποὺ ἀπόκτησε τὴν ἐλευθερία του, δὲν ἔδωκε προσοχὴ στίς «θεωρητικὲς λύσεις» τῶν ἄλλων, κι' ἔπιασε ὁ ἴδιος, πῆρε καὶ δυὸ-τρεῖς ἄνθρώπους κι' ἄρχισε ν' ἀνοίγῃ τὸ δίκτυο. Ὅπου ἔδρισκε βλάβη διόρθωνε καὶ προχωροῦσε... Ἔτσι σὲ λίγες μέρες τὸ χωριὸ ἀπόκτησε τὰ νερά του κι' ὁ κόσμος ὅλος τὸν εὐχιστότανε γιὰ τὸ καλὸ ποὺ ἔκαμε καὶ μακάριζε τὰ πεθαιμένα του.

* *

Ἡ ιδέα ὅμως νὰ ξεριζωθοῦν τὰ δέντρα ἀπὸ μέσα ἀπὸ τὸ χωριὸ ἔριζωσε τόσο βαθειά, ποὺ κι' ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀποκατάσταση τῶν νερῶν εἶχε πολλοὺς ὁπαδοὺς. Τὸ ἐλάνιστον ἐκεῖνα ποὺ ἦταν κοντὰ στοὺς σωληνες, ἔπρεπε, τὰ ὀλίγως ἄλλα, νὰ κοποῦν γιὰ νὰ μὴ στρέψουν πάλι οἱ βρύσες. Στὸ μῆκος τοῦ δρόμου ποὺ περνοῦσαν οἱ σωληνες, ἓνας νοικοκύρης τοῦ χωριοῦ εἶχε κάπου ἑκατὸ δέντρα καὶ οἱ ἄλλοι ἐπέμειναν καὶ καλὰ ὅτι ἔπρεπε νὰ τὰ βγάλῃ. Αὐτὸς ὅμως ἔκαμνε πῶς δὲν καταλαβαίνει. Τὰ δέντρα βέβαια ἔπρεπε νὰ ξεριζωθοῦν, ἀλλὰ μὲ τὴ συγκατάθεση τοῦ ἰδιοκτήτη, καὶ προσπαθοῦσαν νὰ τὸν φέρουν στὸ φιλότιμο, γιὰ τὸ καλὸ τοῦ χωριοῦ, νὰ κάμῃ αὐτὴ τὴ θυσία. Ἀλλὰ κεῖνος δὲν ἦταν κουτὸς νὰ καταστρέψῃ τὰ δέντρα του ποὺ εἶχε τόσο εἰσόδημα ἀπ' αὐτά.

Ἄν ἀφαιρέσωμε τὰ δέντρα αὐτὰ καὶ μερικῶν ἄλλων ποὺ εἶχαν ἀπάνω στὸ δρόμο ποὺ περνοῦσαν οἱ σωληνες μικρομπαχτσέδες, τὰ λοιπὰ ἦταν μπροστὰ στίς πόρτες τῶν σπιτιῶν, συνήθως ἀπὸ ἓνα σὲ κάθε

πόρτα και τὸ καλοκαίρι μαζευότανε οἱ γυναῖκες τῆς γειτονίας καὶ πλέκανε κάλτσες κι' ἄλλα ἐργόχειρα καὶ κουδεντιάζανε κάτω ἀπ' αὐτά.

Κάθε δέντρο εἶχε καὶ μιὰ ἱστορία κι' ἦταν ὑνδε-
δεμένο με τὸς ἀνθρώπους τοῦ σπιτιοῦ. Ἀποτελοῦσε
κι' αὐτὸ μέλος τῆς οἰκογένειας καὶ τὸ περιποιούνταν
οἱ ἄνθρωποι τοῦ σπιτιοῦ καὶ τὸ προσφύλαξαν σὰν ἀ-
δελφὸ τους καὶ παιδί τους. Τὸ δέντρο ἔξω ἀπὸ κάθε
πόρτα ἦταν ἓνα πρᾶγμα ἱερὸ καὶ γιὰ ἓνα τέτοιο δέν-
τρο ποὺ ἔκοψε κάποιος, τσακωθήκανε δυὸ οἰκογένειες
καὶ χρόνια ὁλόκληρα δικαζόντανε καὶ καταστραφί-
κανε δλότελα, γιὰ νὰ ἀπονεμηθῇ δικαιοσύνη καὶ τι-
μωρηθῇ ὁ ἱερόσυλος ποὺ ἐτόλμησε νὰ προσβάλῃ τὸ ἁ-
θῶο δέντρο. Αὐτὴ ἡ ἱστορία ἀπὸ χρόνια ἦταν γνωστὴ
στό χωριὸ κι' ὅλοι σεδόματταν τὰ δέντρα.

Ὁ Χ... ὅμως ἦταν ἄλλοις καὶ ἄλλοις. Ἦθελε νὰ συμ-
βάξονται τὰ λόγια του με τὰ ἔργα του. Δὲν εἶχε ἀ-
νάγκη νὰ βλέπῃ τί κάμνει ὁ ἓνας καὶ ὁ ἄλλος. Μιὰ
φορὰ ποὺ κι' αὐτὸς ἦτανε σύμφωνος ὅτι τὰ δέντρα
καταστρέφουν τὰ νερά, καὶ μιὰ ποὺ οἱ σωλῆνες περ-
νοῦσαν μπροστὰ ἀπὸ τὴν πόρτα του δὲν χωροῦσε καμ-
μιὰ ἀμφιβολία πὼς καὶ ἡ σκαμνιά ποὺ εἶχε ἔξω ἀπὸ
τὸ σπίτι του κατὰστρεψε κι' αὐτὴ τοὺς σωλῆνες. Ἐξ
ἄλλου εἶχε καὶ τὴ γνώμη πὼς ἂν κάμῃ ἓνας ἀρχὴ καὶ
κόψῃ τὸ δέντρο του θὰ τὸν ἀκολουθήσουν ὅλοι οἱ ἄλ-
λοι κι' ἔτσι θὰ γλυτώσῃ τὸ χωριὸ ἀπὸ τὸ βάσανο αὐ-
τό, δηλαδή νὰ μὴν περνᾷ χρονιά καὶ νὰ μὴ σπά-
νουν οἱ σωλῆνες. Ἀλλὰ κι' ἓνας λόγος σοβαρώτερος
ποὺ τὸν ἔκαμνε νὰ πάρῃ τὴν ἀπόφαση καὶ νὰ κόψῃ

τὸ δέντρο του, ἦτανε νὰ φανῇ καὶ καλὸς στοὺς προῦ-
χοντες. Ὁ ἄνθρωπος ἔτυχε νὰ εἶναι πολυφαιδίτης
καὶ φτωχός. Τὰ κτήματά του δὲν εἶχανε μεγάλη ἀ-
πόδοση. Ἀναγκαζότανε νὰ ξενοδουλεύῃ καὶ αἰσθά-
νονταν κάποια πίεση ποὺ δὲν μπορούσε καλὰ-καλὰ νὰ
τὴν καθορίσῃ. Τὸ ὑλάχιστον ὅταν οἱ θελήσεις αὐτὲς
τῶν νοικοκυρτίων δὲν ἦταν καὶ πολὺ ἐπιζήμιες, ὁ κύρ
Χ... ποὺ ἦταν καὶ ἔξυπνος ἄνθρωπος, δὲν παραμε-
λοῦσε νὰ τίς κάμνῃ καὶ «νὰ καλοπαίρνῃ τὸ διάβολο γιὰ
νὰ περάσῃ τὸ ποτάμι». Τὸ ἀφεντικό του μιὰ φορὰ δὲν
τὸν ἐπέβαλε νὰ κόψῃ τὸ δέντρο του, ἀλλὰ συνήθιζε
νὰ λέγῃ, πὼς καὶ ἡ συκομωγία τοῦ Χ... συντελεῖ
ἐν τῷ σπᾶσιμῳ τῶν σωλῆνων. Κι' ὁ Χ... ὑπο-
σχέτο νὰ τὴν κόψῃ, «γιὰ νὰ κάμῃ ἀρχὴ».

Ὁ Χ... ὅμως ἦταν ἄλλοις καὶ ἄλλοις. Ἦθελε νὰ συμ-
βάξονται τὰ λόγια του με τὰ ἔργα του. Δὲν εἶχε ἀ-
νάγκη νὰ βλέπῃ τί κάμνει ὁ ἓνας καὶ ὁ ἄλλος. Μιὰ
φορὰ ποὺ κι' αὐτὸς ἦτανε σύμφωνος ὅτι τὰ δέντρα
καταστρέφουν τὰ νερά, καὶ μιὰ ποὺ οἱ σωλῆνες περ-
νοῦσαν μπροστὰ ἀπὸ τὴν πόρτα του δὲν χωροῦσε καμ-
μιὰ ἀμφιβολία πὼς καὶ ἡ σκαμνιά ποὺ εἶχε ἔξω ἀπὸ
τὸ σπίτι του κατὰστρεψε κι' αὐτὴ τοὺς σωλῆνες. Ἐξ
ἄλλου εἶχε καὶ τὴ γνώμη πὼς ἂν κάμῃ ἓνας ἀρχὴ καὶ
κόψῃ τὸ δέντρο του θὰ τὸν ἀκολουθήσουν ὅλοι οἱ ἄλ-
λοι κι' ἔτσι θὰ γλυτώσῃ τὸ χωριὸ ἀπὸ τὸ βάσανο αὐ-
τό, δηλαδή νὰ μὴν περνᾷ χρονιά καὶ νὰ μὴ σπά-
νουν οἱ σωλῆνες. Ἀλλὰ κι' ἓνας λόγος σοβαρώτερος
ποὺ τὸν ἔκαμνε νὰ πάρῃ τὴν ἀπόφαση καὶ νὰ κόψῃ

ριάση μαζί της. Ένα ζωντανό λουλούδι, ξεκούφαινε με τὰ γέλια της καὶ τὰ ἀστεῖα της ὅλη τὴ γειτονιά. Οἱ γυναῖκες μας στὸ χωριὸ συμμαζεμένες, χωμένες μέσα στὶς βράκες τους, ἦταν σὰν νὰ μὴν εἶναι ἢ ἦταν μόνο γιὰ τὰ σπίτια τους. Αὐτὴ ὅμως ἡ γυναῖκα ἦταν μάννα καὶ ἀδελφὴ ὅλου τοῦ χωριοῦ. Γιὰ νὰ κατλάβετε καλύτερα θὰ σᾶς ἀναφέρω μιὰ λεπτομέρεια: Μιὰ χωριανὴ μας ξενητεύτηκε ἀπὸ μικρὴ. Παντρεύτηκε σ' ἄλλο μέρος καὶ ἔκοψε κάθε σχέση μετὰ τὸ χωριό. Ἀλλά, ὕστερα ἀπὸ χρόνια πέθανε ὁ ἀντρας τῆς, ἔμεινε μονάχη, χωρὶς καμμιά προστασία, καὶ θυμῆθηκε τὸ χωριό. Ὅποτε μιὰ μέρα ἔφτασε ἐκεῖ καὶ τράβηξε στὸ πατρικὸ της σπιτί ὅπου κάθονταν οἱ στενότεροι συγγενεῖς της. Αὐτοὶ ὅμως δὲν τὴν δέχτηκαν καὶ εἶπαν πὼς οὔτε τὴν θυμοῦνται, οὔτε τὴν ξέραν καθόλου. Καὶ καθὼς ἦσαν ἀπορροῦν, στήσανε ἕναν καυγὰ πὺν μαζεύτηκε ὁ κόσμος, γιατί μιὰ πὺν δὲν τὴν δέχτηκαν οἱ συγγενεῖς της, ἐκείνη ζητοῦσε τὸ μερίδιό ἀπὸ τὴν πατρικὴ της περιουσία. Κόντευε βράδυ καὶ ὁ καυγὰς ἐξακολουθοῦσε χωρὶς νὰ εἶναι δυνατό νὰ φαντασθῇ κανεὶς πὼς θὰ τελείωνε αὐτὴ ἡ ὑπόθεση. Καὶ νὰ ἡ γυναῖκα τοῦ X . . . βγαίνει στὴ μέση καὶ λέει στὴ ξένη πὼς καὶ μαζί της ἔχει κάποια συγγένεια, καὶ ἂν ἔχει τὴν εὐχαρίστηση, νὰ πᾶν νὰ καθήσῃ μετὰ τὰ παιδιὰ της, γιὰ λίγες μέρες, στὸ σπιτί της, καὶ ὕστερα πάλι ἔχει ὁ Θεός . . .

Τὸ δέντρο κεῖνο τ' ἀγαποῦσε σὰν τὰ παιδιὰ της γιατί τὸ φύτεψε ἡ ἴδια ὅταν παντρεύτηκε. Κλωνάρι μικρὸ καὶ ἀδύνατο ποῦταν ἔβαλε ὅλη τὴ στοργή της νὰ τὸ ζωογονήσῃ καὶ νὰ τὸ προσφυλάξῃ ἀπὸ τὸ κρύο

μετὰ τὴν κοπρὶα καὶ ἀπὸ τὶς ζέστες ποτίζοντάς το, καὶ τὸ δέντρο μεγάλωσε καὶ θέρειζε. Γύρω στὸν ἴσκιό του κάθονταν οἱ γυναικοῦλες τῆς γειτονιάς καὶ πλέκανε τὰ τσουράπια καὶ γνέθανε τὸ μαλλὶ στὶς ρόκες τους καὶ λανάριζαν καὶ κουθέντιαζαν χαρούμενα. Ἡ νυκοκυρὰ καὶ τὸ δέντρο δυὸ σιωπηλοὶ καὶ ἀγχιπημένοι σύντροφοι τραβοῦσαν τὶς γυναῖκες τῆς γειτονιάς καὶ κάμνανε μαλακύτερη καὶ γλυκώτερη τὴ σκληρὴ καὶ πικρὴ ζωὴ τῆς φτώχειας. Ἀντίκρυ ἦταν τὰ καφενεῖα, καὶ τὰ χάχανά τους ἔκαμναν αἴσθησι στὸς ἀρχικοὺς μεσημεριάτικους θαμῶνες πὺν κάθονταν στὴν ἄκρα τοῦ ἀδελκιοῦ.

Ὅλα αὐτὰ ἔσθησαν, τὸ δέντρο κόπηκε καὶ χάλασε ὁ θυμὸς τῆς γειτονιάς.

ΑΘΗΝΑ

Τὸ χειμῶνα ἡ κατὰτταση χειροτέρεψε στὸ χωριὸ γιατί μέσα σὲ ὅλο πλάκωσε καὶ ὁ τύφος πὺν θέριζε ἀράδα. Ἡ γυναῖκα τοῦ X . . . ἀρρώστησε καὶ σὲ λίγες μέρες πέθανε πάνω στὰ νιάτα της. Ἡ ἀνεξάντλητη χαρὰ της καὶ τὸ αἰώνιο γέλιο της, χαρακτηριστικὰ τῆς ὑγείας της, ἔσθησαν γιὰ πάντα τόσο ξαφνικὰ καὶ πρόωρα πὺν σὰν κάτι ἀπίστευτο πληροφορήθηκαν μετὰ τὸ θάνατό της. Καὶ ἀμέσως στὸ νοῦ μου ἦρθαν τὰ λόγια της πὼς, θὰ πέθνησκε ἂν ἔκοβαν τὴ σκαμνιά της. Καὶ πραγματικὰ δὲν εἶχε κλείσει χρόνος πὺν τὴν ἔκοψαν.

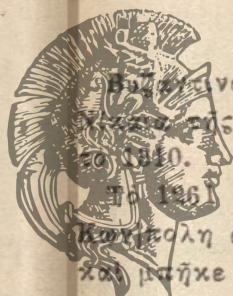
Κανεὶς δὲν μπόρεσε νὰ ἐξιχνιάσῃ τὴ μυστικὴ σύνδεση τῶν ὄντων: Τὰ δέντρα ἀπλώναν τὶς ρίζες των

μέσα στὰ στρώματα τῆς γῆς. Εἶχαν ἀνάγκη ἀπὸ
δροσιά καὶ εἰσχωρούσαν μέσα στοὺς σωλῆνες καὶ τοὺς
ἔσπαζαν. Ποιὸς ξέρει ἂν καὶ ἡ χαρούμενη ψυχὴ αὐ-
τῆς τῆς γυναίκας δὲν ἀντλοῦσε τὴν χαρὰ τῆς καὶ τὴν
ζωὴ τῆς ἀπὸ τὸ ἀγαπημένο τῆς δέντρο.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΘΡΥΛΟΙ

Γεώργιος Παχυμέρης

ΑΚΑΔΗΜΙΑ

ΑΘΗΝΩΝ

Βυζαντινὸς ιστοριογράφος καὶ λόγιος. Γεννήθηκε στὴ
Βυζαντινὴ Βιθυνίᾳ (Μικρὰ Ἀσία) τὸ 1242 καὶ πέθανε
τὸ 1310.

Τὸ 1261, ὅποτε ὁ Μιχαὴλ Παλαιολόγος ἀνέκτησε τὴν
Κωνσταντινὴ ἀπὸ τοὺς Λατίνους πῆγε ἐκεῖ, σπούδασε νομικὰ
καὶ μαθήκε στὶς ἐκκλησιαστικὰς τάξεις.

Χάρis στὴ μεγάλη του ἱκανότητα τιμήθηκε μὲ ὕψηλά
ἀξιώματα στὴ Βυζαντινὴ αὐτοκρατορία καὶ ἔγινε πρω-
τέκδικος καὶ δικαιοφύλακας. Ἐγράψε πολλὰ συγγράμμα-
τα ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ σπουδαιότερο εἶναι ἡ ἱστορία του
ποῦ ἀποτελεῖται ἀπὸ δεκατρία βιβλία καὶ ἀρχίζει ἀπὸ τὸ
1258 καὶ φτάνει ὡς τὸ 1308. Δηλαδή ἀφηγεῖται τὰ γεγο-
νότα πενήντα χρόνων καὶ συνεχίζει τὸ ἔργον τοῦ Ἀκρο-
πολίτη.

Ὁ Παχ. εἶναι ὁ πρῶτος βυζαντινὸς ἱστορικός ποῦ ἀσχο-
λεῖται μὲ λεπτομερῆ ἐκθεσὴ τῶν δογματικῶν διενέξεων
τοῦ αἵωνος τῶν Παλαιολόγων ποῦ συνταράχθηκε τότε τὸ
Κράτος μὲ τοὺς ἐσωτερικοὺς θρησκευτικοὺς ἀγῶνες.

Ὁ Παχ. μολονότι στρυφνὸς καὶ ἀνιάρὸς θεωρεῖται ὁ με-
γαλύτερος Βυζαντινὸς ἱστορικός τοῦ 13ου αἰῶνα.

Στὴν ἀτμόσφαιρα τῶν γεγονότων

Ὁ Μιχαήλ Παλαιολόγος ὁ ὁποῖος εἶναι καὶ ἰδρυτὴς τῆς δυναστείας τῶν Παλαιολόγων, ἂν καὶ ἦταν πολεμικώτατος ἄνθρωπος καὶ ἀξιόλογος στρατηγός, ἔκρινε καλὰ, γιὰ νὰ ἀσφαλισθῇ ἀπὸ τὶς ἐπιδρομὰς τῶν Φράγκων στὴν Ἀνατολή, νὰ συμφιλιωθῇ μὲ τὴ Δυτικὴ Ἐκκλησία, νὰ κάμῃ δηλαδή τὴν πολυθρύλητη Ἑνωσὴ τῶν Ἐκκλησιῶν. Ἀλλὰ σὲ τοῦτο βρῆκε μεγάλη ἀντίδραση ἀπὸ τὸν κλῆρο καὶ τὸ λαό, καὶ τέλος ἐπιβλήθηκε διὰ τῆς βίας.

Ἀπὸ τὸ ἓνα μέρος ὅμως ἡ ἐσωτερικὴ ἀντίδραση καὶ ἀπὸ τὸ ἄλλο οἱ ἀξιώσεις τοῦ Πάπα, ποὺ ὅλο καὶ περισσεύαν, γιὰ τὴ Δυτικὴ Ἐκκλησίαν δὲν ἤθελε μόνο δογματικὴ ὑποταγὴ τῆς Ἀνατολικῆς, ἀλλὰ ἤθελε νὰ εἰσχωρήσῃ καὶ στὰ πολιτικὰ πράγματα τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους, ἐπόμενο ἦταν μὲ τὸ θάνατο τοῦ Μιχαήλ, ἥτοι στὰ 1282, νὰ ἀναστῇ πῆ ἡ πολιτικὴ αὐτὴ τῆς συμφιλίωσης τοῦ αὐτοκράτορος.

Τὸν Μιχαήλ Παλαιολόγον διαδέχθηκε ὁ υἱὸς του Ἀνδρόνικος ὁ Β' Παλαιολόγος, 1282, ὁ ὁποῖος οὔτε πολεμικὸς ἦταν, οὔτε στρατηγός, οὔτε καὶ πολιτικός, μόνο ἐμελέτησε πολὺ τὴν ἀρχαία Ἑλληνικὴ φιλοσοφία, ἤξερε καλὰ τὴ Φιλοσοφία καὶ ἦταν κάτοχος ὅλης τῆς Θεολογίας.

Τὸ παράδειγμα αὐτὸ τοῦ Βασιλέως ἐμιμήθηκαν καὶ οἱ τριγύρω του κι' ἔτσι τὸ Βυζαντινὸ Κράτος ἦταν ἓνας ἀδέσποτος ἀγρός ποὺ τὸν ἐλυμαίνονταν οἱ γείτονες.

Ὁ Ἀνδρόνικος θέλησε νὰ συμφιλίωσῃ ἐσωτερικὰ τὸ κράτος του καὶ καταδίκασε τὴν πολιτικὴν τοῦ πατέρα του, σὲ βαθμὸ μάλιστα ποὺ νὰ μὴν ἐριτρέψῃ τὴ χριστιανικὴ ταφὴ στὸ νεκρὸ του.

Δὲν ἦταν ὅμως μόνον ὁ σάλος ὁ ἐσωτερικός τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους ἀπὸ τὶς προσπάθειες τοῦ Μιχαήλ γιὰ τὴν Ἑνωσὴ. Καὶ μιὰ ἄλλη αἰτία κρατοῦσε σὲ ἀναδρασμὸ τὰ πνεύματα: Ὁ πατριάρχης Ἀρσένιος ἦταν κηδεμόνας τοῦ ἀνῆλικου Ἰωάννη Δάσκαρη τοῦ τελευταίου γόνου τοῦ αὐτοκρατορικοῦ οἴκου τῶν Λασκαρέων. Ὅταν τὸ πρῶτο ὁ Μιχαήλ Παλαιολόγος στέφθηκε ἀπὸ τὸν Ἀρσένιο αὐτο-

κράτορας στὴ Νίκαια ἀκόμα, ὅπου εἶχε καταφύγει ἡ Βυζαντινὴ αὐλὴ μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Πόλης ἀπὸ τοὺς Λατίνους (1204), παρευρέθηκε στὴ στέψη καὶ ὁ Ἰωάννης Δάσκαρης ὡς συμβασίλευς τοῦ Μιχαήλ. Ἀλλὰ τὸ 1261 ποὺ ἀνακτήθηκε ἡ Πόλη καὶ στέφθηκε ξανά ὁ Μιχαήλ μέσα στὴν Ἀγία-Σοφίαν ἀπὸ τὸν Ἀρσένιο πάλι, ὁ Ἰωάννης ξεχάστηκε ὁλότελα μέσα στὴ γενικὴ χαρὰ καὶ ἀγαλλίαση. Ὁ Μιχαήλ ὅμως γιὰ νὰ ἀπαλλαχτῇ ὁλότελα ἀπὸ τὸν ἐπικίνδυνον Ἰωάννη, τὸν ἐτύφλωσε κατὰ τὸ τέλος τοῦ 1261. Τότε ὁ γέρος, πιά πατριάρχης Ἀρσένιος θύμωσε πολὺ καὶ ἀφόρισε τὸν αὐτοκράτορα. Ὁ Μιχαήλ πολιτεύθηκε μὲ εὐγένεια στὸν Ἀρσένιο μὲ τὴν ἐλπίδα νὰ ἄρῃ αὐτὸς τὸν ἀφορισμό. Καὶ ἐπειδὴ ὁ Ἀρσένιος ἐπέμεινε, ὁ αὐτοκράτορας τὸν καθαίρετε καὶ ἀνακήρυξε πατριάρχην κάποιον ἄλλον ἡλικιωμένο-τρεῖς μῆνες, κι' ὕστερα τὸν πνευματικὸ τοῦ Ἰωάννη ποὺ ἦταν ὁ ἐμπιστότερός του κληρικός.

Ὁ Μιχαήλ καὶ ὁ Ἰωσήφ δὲν συγκατένευσε στὴν πολιτικὴν ἐκκαθάρα καὶ τὴν Ἑνωσὴ τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ παρατήρησε. Ὅτε ὁ αὐτοκράτορας ἐκάλεσε στὸν πατριαρχικὸ θρόνον τὸν Ἰωάννη Βέκκο ὁ ὁποῖος συγκατατίθετο στὴν Ἑνωσὴ τῶν Ἐκκλησιῶν καὶ τῆς ὑποταγῆς τῆς Ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας στὴ Δυτικὴ.

Ὁ Βέκκος ὅμως μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Μιχαήλ ἀναγκάστηκε νὰ παραιτηθῇ καὶ νὰ αὐτοεξορισθῇ στὴν Προῦσα. Ἡ συμφιλίωση ὅμως τοῦ κλήρου δὲν μπόρεσε νὰ συντελεσθῇ γιὰ τὸ οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Ἀρσένιου ποὺ εἶχαν ἐξαφανισθεῖ ἐπὶ Μιχαήλ ξαναβγῆκαν στὸ μέσον κι' εἶχαν πολλὰ ἀπαιτήσεις.

Ὁ Ἀνδρόνικος συνεχάλεσε γιὰ ὅλα αὐτὰ τὰ ζητήματα πολλὰς σύνοδες ἀλλὰ δὲν ἔφερε κανένα ἀποτέλεσμα, καὶ στὴν τελευταία μάλιστα ἀπ' αὐτὰς παρευρέθηκε κι' ὁ Ἰσίδιος καὶ συμβούλεψε τὴν συμφιλίωσιν καὶ τὴν καταπραΰνσιν τῶν παθῶν, δὲν ἀκούσθηκε ὅμως ἀπὸ τοὺς καλόγερους, ἔφυγε θυμωμένος ἀπὸ τὴ συνεδρίασιν καὶ ὁ εἰρηνικός Ἀνδρόνικος διέταξε νὰ καταληφθοῦν ἀπὸ τὸ στρατό ὅλες οἱ Ἐκκλησίαι καὶ μοναστήρια.

Αὕτῃ εἶναι ἡ μόνη πολεμικὴ ἐνέργεια τοῦ Ἀνδρόνικου.

Ἐπειδὴ ὁμως ὁ βασιλεὺς τῆς Νεάπολης (Ἰταλίας) καὶ Σικελίας Κάρολος Β' ὁ Ἀνδεγαυηγός, ὁ μόνος ποὺ ἐποφθαλμιοῦσε τὴν Κων]πολὴν, ἔπαθε πολλὰς συμφορὰς ἀπὸ ἐσωτερικὰς στάσεις καὶ στὸ τέλος πέθανε, οἱ λόγοι σύμβουλοι τοῦ Ἀνδρόνικου ἔκριναν καλὸ νὰ καταργηθῇ ὁ Βυζαντινὸς στόλος, καὶ πραγματικὰ τὰ πλοῖα ἀφοπλίστηκαν καὶ δέθηκαν στὸν Κεράτιο.

Στὸ μεταξὺ ἑνὸς διάσημοι ναύαρχος ἰσπανός, ὁ Ρογέρος, ἐπειδὴ ἦρτε σὲ διάσταση μὲ τὸν βασιλέα του τῆς Ἀραγωνίας πῆρε τριάντα καράβια κι' ἦρτε στὸ Αἰγαῖο πέλαγος καὶ ἐρήμωνε καὶ λεηλατοῦσε τὰ νησιὰ καὶ τὰ παράλια τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Ἀσίας.

Τὸ Σελτσουκικὸ κράτος τοῦ Ἰκονίου ὕστερα ἀπὸ τὴν ἐπιδρομὴ τῶν Μογγόλων καὶ Τατάρων ἄρχισε νὰ παρακμάζει. Ἀναπτύχθηκαν ὁμως μέσα σ' αὐτὸ δέκα περίπου τουρκικὰς ἢ τουρκομανικὰς ἡγεμονίες ὑπὸ τοὺς Κερασῆ, Κερμιαν, Ἀλῆ-Σχήρ, Αἰδίν, καὶ ἄλλους. Ἀπ' αὐτοὺς μερικοὶ ἦταν φίλοι καὶ σύμμαχοι τοῦ αὐτοκράτορος, μερικοὶ ὁμως λεηλατοῦσαν τὴν ἑλληνικὴν πόλιν τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ πῆγαν νὰ τοὺς πολεμήσουν ὁ Μιχαὴλ Στρατηγόπουλος καὶ ὁ Κων]τίνος ὁ Πορφυρογέννητος ἀδελφὸς τοῦ Ἀνδρόνικου. Σὲ λίγο αὐτοὶ οἱ στρατηγοὶ ἐγίναν ὕποπτοι στὸν αὐτοκράτορα, ὅτι ἐποφθαλμιοῦσαν τὸ θρόνον, καὶ φυλακίσθηκαν. Ἀνετέθη δὲ ἡ στρατηγία στὸν Ἀλέξιο Φιλανθρωπινό. Ὁ αὐτοκράτορας ὁμως δὲν ἐννοοῦσε νὰ στείλῃ λεφτὰ νὰ μισθοδοτηθῇ ὁ στρατὸς τοῦ Φιλανθρωπinoῦ καὶ ὁ τελευταῖος ἔδωκε τὴν ἄδεια νὰ λεηλατοῦν οἱ ἄνδρες του τὶς πόλεις ποὺ κυρίευαν. Ἔστειλε δὲ καὶ τὴν παραίτησίν του στὸν αὐτοκράτορα, ἀλλὰ δὲν ἔγινε αὐτὴ δεκτὴ καὶ ὁ Φιλανθρωπινὸς ἀνακήρυξε ἑαυτὸν αὐτοκράτορα. Ὁ στρατηγὸς ὁμως τῆς Λυδίας Λιθαδάριος συνέλαβε τὸ Φιλανθρωπινό, ἀφοῦ τάφτιαξε μὲ τοὺς Κρήτες στρατιῶτες του, καὶ τὸν ἐτύφλωσε. Ὁ αὐτοκράτορας χάρηκε πολὺ γι' αὐτὸ καὶ ἀνακήρυξε τὸ Λιθαδάριο στρατοπεδάρχην. Τὸ Κράτος ὁμως ἔμεινε δίχως στρατηγούς καὶ σὲ μιὰ τέτοια στιγμή ἔφτασε στὴν Πόλιν ὁ ναύαρχος Ρογέρος μὲ 6 χιλιάδες Κα-

ταλάνους, ἰσπανοὺς καθαλαρέους, καὶ τέθηκε στὴ διάθεση τοῦ αὐτοκράτορα. Ὁ αὐτοκράτορας ἀμέσως ἀνακήρυξε τὸ Ρογέρο μέγα Δούκα καὶ τὸν ἔστειλε στὴν Ἀσία κατὰ τῶν Τούρκων.

Ἀλλὰ ὁ Ἀνδρόνικος εἶχε συμβασιλέα καὶ τὸ νεαρὸ γιό του τὸν Μιχαὴλ Θ' καὶ ἄλλους μισθοφόρους, τοὺς Ἀλανοὺς (σκυθικὴ φυλὴ), ποὺ εἶχαν ἡγεμόνα τοὺς κάποιον Γεώργιον. Ὁ Μιχαὴλ δὲ συμπαθοῦσε τὸ Ρογέρο καὶ τοὺς ἄνδρες του ἀλλὰ τοὺς Ἀλανοὺς, καὶ οἱ δυὸ αὐτοὶ μισθοφορικοὶ στρατοὶ τσακώθηκαν ἀναμεταξύ τους μέσα στὴν Κύζικο καὶ στὴ φασαρία αὐτὴ σκοτώθηκε ὁ γιὸς τοῦ ἡγεμόνα τῶν Ἀλανῶν. Κατόπι οἱ Ἀλανοὶ τραβήχτηκαν κατὰ τὴν Ἀδριανούπολιν.

Στὸ μεταξὺ ἔφτασε στὴ Δύση ἡ φήμη ὅτι ὁ Αὐτοκράτορας προσλαμβάνει καὶ καλοπληρώνει μισθοφόρους, καὶ πῆγε στὴν Πόλιν κι' ἄλλοι Καταλάνοι ἐπικρατοὶ καὶ ζητοῦν νὰ προσληφθοῦν στὴν ὑπηρεσία τοῦ Αὐτοκράτορα. Ὁ αὐτοκράτορας ἀνέκρινε ὁ Ἐντέντζα, ὁ Ροκάφορτε (ὁ ἀρχηγὸς τῶν λεγόντων Ροκάφορτε), ὁ Χιμενὲς καὶ ὁ Μουν-τάνος ποὺ ἔγραψε καὶ ἱστορία αὐτῶν τῶν χρόνων καὶ ἡ-καὶ καὶ διοικητὴς τῆς Καλλιπόλης.

Τώρα ὁ Ρογέρος προδιβάστηκε σὲ Κάισαρα καὶ μέγας Δούκα, ἔγινε ὁ Ἐντέντζα. Αὐτοὶ δὲ οἱ μισθοφόροι ἰσπανοί, τοῦ αὐτοκράτορα εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ ἀποτελοῦσαν τὴν περίφημη Καταλανικὴ Ἑταιρεία, ἡ ὁποία ἐδήλωσε καὶ ἐλεηλάτησε τὴ Θράκην καὶ τὴ Μακεδονίαν.

Σὲ λίγο ὁ Ρογέρος θέλησε νὰ ἐπισκεφθῇ στὴν Ἀδριανούπολιν τὸν συμβασιλέα Μιχαὴλ Θ', ἀλλὰ οἱ Ἀλανοί, ἴσως νὰ τοὺς ἔβαλε κι' ὁ Μιχαὴλ, παραφύλαξαν, καὶ σκότωσαν στὸ δρόμο τὸ Ρογέρο καὶ τοὺς τρακόσους συνοδοὺς του καθαλάρηδες, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους μόνον τρεῖς γλύτωσαν κι' ἔφτασαν στὴν Καλλιπόλιν, ὅπου ἦταν τότε ὁ Ἐντέντζα, καὶ ἀνήγγειλαν τὴ συνωμοσίαν.

Ὁ Ἐντέντζα ἀμέσως κήρυξε τὴν ἐπανάστασιν κατὰ τοῦ αὐτοκράτορα, καὶ ἄρχισε νὰ σφάζῃ καὶ νὰ καίῃ ἀπὸ τὴν Καλλιπόλιν, ὅπου ἔσφαξε ὡς καὶ τὰ νήπια. Στόλος ὁμως

Γενοητικὸς ποὺ ἦταν στὴν ὑπηρεσία τοῦ Αὐτοκράτορα περικύκλωσε τὸν Ἐντέντζα, τὸν ἔπιασε καὶ τὸν πῆγε αἰχμάλωτο στὴ Γένουα. Τότε ὅσοι Καταλάνοι ἔμειναν στὴ Θράκη ἀνακῆρυξαν ἀργηγό τοὺς τὸ Ροκαφόρτε ἢ Ρομοφόρτο, ὁ ὁποῖος γιὰ νὰ πολεμήσῃ τοὺς Βυζαντινοὺς ἔφερε καὶ Τούρκους μισθοφόρους ἀπὸ τὴ Μικρὰ Ἀσία.

Στὴ δράση δὲ τῶν Τούρκων αὐτῶν καὶ τῶν Καταλάνων ἀναφέρονται καὶ τὰ κεφάλαια τοῦ Παχυμέρη ποὺ παραθέτουμε αὐτούσια.

Συμπληρωματικὰ μόνον ἔχουμε νὰ προσθέσουμε πῶς οἱ Τούρκοι αὐτοὶ δὲν ἔχουν καμμιά σχέση μὲ τὴ δυναστεία τοῦ Ὁσμάν ἢ ὁποία τὴν ἐποχὴ αὐτὴ ἦταν ἀκόμη στὰ σπάργανα. Τὸ βέβαιον εἶναι ὅτι στὰ χρόνια αὐτὰ ἡ Μικρὰ Ἀσία εἶχε πλημμυρίσει ἀπὸ ἀνοργάνωτους Τούρκους οἱ ὁποῖοι προσλαμβάνονταν ὡς μισθοφόροι καὶ ἀπὸ τοὺς Βυζαντινοὺς αὐτοκράτορες.

Μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτὴ νομίζουμε πῶς δὲν εἶναι ἄσκοπον νὰ ποῦμε καὶ δυὸ λόγια γιὰ τὴν ἱστορίαν τῆς δυναστείας τῶν Ὁσμανιδῶν γιὰ νὰ διῆτε πῶς ὁλωσθιόλου τυχαία καὶ ἐκ τοῦ μηδενὸς δημιουργήθηκε τὸ μεγάλο Ὁθωμανικὸ Κράτος ποὺ ἔμελε νὰ παίξῃ τόσο σπουδαῖο ρόλο στὴν ἱστορία τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Κατὰ τὸ 1224 Μογγόλοι καὶ Τάταροι κατέκλυσαν τὸ Χοθαρεσμιανὸ Κράτος κι' ἓνας φύλαρχος ποὺ κατοικοῦσε στὸ Χορασσάν, ὁ Σουλεῦμάν-σάχ, κι' εἶχε 52 χιλιάδες ὁπαδοὺς, γιὰ νὰ γλυτώσῃ ἀπὸ τὴν ἐπιδρομὴ τῶν Μογγόλων καὶ τῶν Τατάρων τραβήχτηκε δυτικώτερα καὶ καταστάθηκε στὸ Ἐρζικιάν, κοντὰ στὸν Εὐφράτη. Ὑστερα ὁμως ἀπὸ ἑφτὰ χρόνια ἡσύχασαν τὰ πράγματα μέσα στὴν Ἀσία καὶ ὁ Σουλεῦμάν-σάχ ἔκρινε καλὸ νὰ γυρίσῃ πάλι στὴν πατρίδα του, τὸ Χορασσάν.

Στὸ δρόμο, περνώντας τὸν Εὐφράτη ποταμὸ, ἔπεσε μέσα καὶ πνίκε. Τὸν διαδέχθηκαν οἱ τέσσερες γιοὶ του, ἀπὸ τοὺς ὁποῖους οἱ δυὸ, μὲ τοὺς περισσότερους ὁπαδοὺς των, τράβηξαν καὶ πῆγαν στὸ Χορασσάν, ἐνῶ οἱ ἄλλοι δυὸ, ὁ Δινδάρ καὶ Ἐρτογρούλ, μὲ τετραπλάσιον μόνον οἰκογένειες γύ-

ρισαν πίσω καὶ ζήτησαν ἄσυλο μέσα στὸ Σελτσουκικὸ κράτος, ὅπου ὁ σουλτάνος τοῦ Ἰκονίου τοὺς προσέλαβε στὴν ὑπηρεσία του καὶ τοὺς παραχώρησε ἓνα μέρος παρὰ τὸ ὄρος Τῆμνον γιὰ νὰ βόσκουν τὰ πρόβατά τους καὶ νὰ φυλάγουν καὶ τὰ σύνορα.

Κατόπι ὁ γιὸς τοῦ Ἐρτογρούλ Ὁσμάν, ἀφοῦ ὑπόταξε ὁλοὺς τοὺς Τουρκομάνους ἡγεμόνες ποὺ δημιουργήθηκαν μὲ τὴν παρακμὴ τοῦ Σελτσουκικοῦ κράτους, τάβαλε καὶ μὲ τοὺς Βυζαντινοὺς καὶ στὰ 1326 ὁ γιὸς του Οὐρχάν κυρίευσεν τὴν Προῦσα καὶ ἐδραιώθηκε τὸ Ὁθωμανικὸ κράτος.

Οἱ Τούρκοι ποὺ ἔφερε κατὰ τὸ 1304 ὁ Ροκαφόρτε στὴ Θράκη εἶχαν ἀργηγούς τοὺς Χαλήλ καὶ Μελήκ. Ὁ τελευταῖος μάλιστα κάποτε εἶχε βαπτισθεῖ, ἀλλὰ γύρισε πάλι στὸ Ἰσλάμ, εἶχε δὲ ὁπαδοὺς Τουρκόπουλους, δηλ. Τούρκους ποὺ ἔγιναν Χριστιανοί. Πρῶτοι οἱ Βυζαντινοὶ ἄρχισαν νὰ ἐκχριστιανίζουν Τούρκους. Ὅσο κι' ἂν ἔχη τὴν καλὴ θέλησιν ὁ μακαρίτης ὁ Παπαρρηγόπουλος νὰ μᾶς πείσῃ πῶς ἐκ τῶν εὐχέλαιων οἱ Βυζαντινοὶ νὰ ἐκχριστιανίζουν Τούρκους κι' ἐκ τῶν εὐχέλαιων οἱ Τούρκοι νὰ ἐκχριστιανίζοντο, στὴν ἐποχὴ μας δὲν μπορεῖ κανένας νὰ τὸ παρδεχθῇ αὐτό. Τὸ βέβαιον εἶναι πῶς οἱ Τούρκοι ἐξισλάμιζαν μὲ πολλὴ ἀγριότητα μπορούμε νὰ ποῦμε κι' εἶχαν καὶ μεγάλα ὀφελήματα ἀπὸ τὴν ἀλαξοπιστία αὐτὴ, ἀλλὰ δίστασαν πολὺ νὰ κάμουν ἀρχή, γιατί τὸ Κοράνι ἀπαγορεύει τὴ βίαια ἐξισλάμιση τῶν λαῶν τῆς Βίβλου, δηλ. τῶν Χριστιανῶν καὶ τῶν Ἑβραίων. Καὶ μόνον ἐπὶ Οὐρχάν μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Προῦσας, ὁ ἀστυνόμος τοῦ στρατοῦ, σὰν νὰ λέμε ὁ φρούραρχος, Καρά-Χαλὶλ ἔδωσε μιὰ δική του ἐξυπνὴ ἐξήγηση στὸ χωριὸ αὐτὸ τοῦ Κορανιοῦ κι' ἔτσι ἄρχισαν κι' οἱ Τούρκοι νὰ ἐξισλαμίζοντο Χριστιανοὺς.

Ἡ ἐξήγηση αὐτὴ εἶναι ἡ ἐξῆς: Ἐπειδὴ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, κατὰ τὸ Κοράνι, γεννιοῦνται Μουσουλμάνοι. Ἐχει ὁποχρέωση ὁ ἡγεμόνας Οὐρχάν νὰ προστατεύῃ τοὺς ἀνήλικους Μουσουλμάνους ποὺ γεννιοῦνται ἀπὸ γονεῖς Χριστιανούς. Μόνον ἂν περάσουν τὰ δεκαπέντε χρόνια τους καὶ θέλουν νὰ εἶναι Χριστιανοὶ ἢ Ἑβραῖοι, τότε μόνον τὸ Κοράνι

ἀπαγορεύει τῇ βίαια ἐξισλάμιση.

Ὅταν ὁμως θὰ ἐπαιρναν ἓνα παιδί μικρό νά τὸ μεγαλώσουν στο Μωαμεθανισμό, ἐπόμενο ἦταν αὐτό νά μένη Μουσουλμάνος· κι' ἔφτανε αὐτό, γιατί ὁ σκοπός τοῦ Καρᾶ-Χαλήλ ἦταν νά κάμη νομοταγὴ στρατὸ ἀπὸ Χριστιανόπαιδες, γιατί οἱ ἄξεστοι Τούρκοι τῆς Ἀνατολῆς κείνων τῶν χρόνων βρίσκονταν σὲ ζωώδη κατάσταση κι' οὔτε ἀπὸ τιμωρίες καταλάβαιναν, οὔτε ἀπὸ στρατιωτικὴ ὀργάνωση καὶ πειθαρχία.

Ἀλλὰ ἄς ἔρθουμε στο Ροκαφόρτε καὶ στοὺς μισθοφόρους του.

Μετά τὴν αἰχμαλωσίᾳ τοῦ Ἐντέντζα, ὁ συμβασιλέας Μιχαήλ Θ', τὸ μόνο ποῦ ἐπέτυχε ἦταν νά ὀχυρώσῃ τὴν Ἀδριανούπολη, τὴν Τσουρουλοῦ καὶ τὸ Διδυμότειχο. Ὅλη τὴν ἄλλη χώρα τῆς Θράκης τὴν ἄφηκε στὴ διάθεση τοῦ Ροκαφόρτε. Οἱ Καταλάνοι μὲ τοὺς ἀργηγχοὺς των ἀφοῦ δυὸ χρόνια ἐλεηλάτησαν καὶ ξεγύμνωσαν κυριολεκτικὰ τὴ Θράκη ἀναγκάσθηκαν νά φύγουν ἀπὸ τὴν γῆν. Δὲν εἶχαν κατακτητικὰς διαθέσεις, ἀλλὰ ἀπὸ ἀνταρτικὰς. Καὶ μιά ποῦ δὲν ἔμεινε τίποτε ἄλλο νά κλέβουν, δὲν μπορούσαν δὲ καὶ νά συντηρηθοῦν, τράδηξαν στὴ Μακεδονία καὶ κατόπι στὴ Θεσσαλία καὶ στὴ λοιπὴ Ἑλλάδα, ὅπου οἱ Φράγκοι ἱππότες καὶ βαρῶνοι ποῦ κατεῖχαν τότε τὴν Πελοπόννησο καὶ τὴ Στερεὰ βγήκαν νά τοὺς ἀποκρούσουν, ἀλλὰ οἱ Καταλάνοι σὲ μιὰ μάχη ποῦ ἐγίνε κοντὰ στὴν Κωπαῖδα τοὺς σφάξανε ὅλους καὶ κατέλυσαν ἔτσι τὴν κυριαρχία τῶν Βιλλεαρδουίνων (Πελοποννήσου) καὶ τῶν Λαρόσων (Θηῶν) κι' ἐγίναν αὐτοὶ κύριοι τῆς καταστάσεως.

Δὲν συνέφερε ὁμως στοὺς Καταλάνους νά κουβαλοῦν μαζί τους καὶ τοὺς μισθοφόρους των, κι' ἄφησαν τοὺς Τούρκους στὴ Θράκη. Ἀπ' αὐτοὺς ὁ Μελήκ ποῦ εἶχε γυρίσει πάλι στο Μωαμεθανισμό καὶ δὲν μπορούσε νά εἶναι ἀσφαλισμένος στὴ Θράκη, τράδηξε μὲ τοὺς ὁπαδοὺς του καὶ πῆγε στὴ Σερβία ὅπου ὁ Κράλης τὸν προσέλαβε στὴν ὑπηρεσία του. Ὁ Χαλήλ ποῦ εἶχε 1300 καθαλάρηδες καὶ 800 πεζοὺς, ζήτησε τὴν ἄδεια ἀπὸ τὸν Αὐτοκράτορα νά περά-

σῇ στὴν Ἀσία. Κι' ὁ Αὐτοκράτορας δέχτηκε αὐτὴ τὴν πρόταση κι' ἔστειλε τὸ στρατοπεδάρχη Σεναχηρεῖμ μὲ τρεῖς χιλιάδες καθαλάρηδες νά ἐπιστατήσῃ στο πέραςμα, ποῦ θὰ γίνονταν μὲ Βυζαντινὰ καράδια. Ὁ Σεναχηρεῖμ ὁμως εἶδε πῶς οἱ Τούρκοι κουβαλοῦσαν μαζί τους πολλὰ λάφυρα ἀπὸ τὴ ρημαγμένη Θράκη καὶ διανοήθηκε τὴ νύχτα νά βάλῃ τοὺς ἄνδρες του νά τάρπάξουν. Οἱ Τούρκοι ὁμως τὸ κατάλαβαν καὶ κατέλαβαν ἓνα φρούριο στὴ Θρακικὴ Χερσονήσο καὶ ἐπιτέθηκαν κατὰ τῶν Βυζαντινῶν καὶ τοὺς νίκησαν. Πῆγε τότε καὶ ὁ συμβασιλέας Μιχαήλ Θ' νά διώξῃ τοὺς Τούρκους, ἀλλὰ οἱ μισθοφόροι του Βούλγαροι, Κουμάνοι, καὶ ἄλλα στοιχεῖα ποῦ εἶχε συγκεντρώσει, λιποτάκτησαν ὅλοι κι' οἱ Τούρκοι πῆραν γιὰ λάφυρα τους, ὡς καὶ τὴ σκηνὴ καὶ αὐτὸ ἀκόμα τὸ στέμμα τοῦ συμβασιλέα. Καὶ ἀπὸ τὸν ὀνύχηναν ὁλότελα πιά καὶ κυρίευσαν πάλι τὴν ὑπαίχθησαν ὀργιάζαν.

Οἱ Βυζαντινοί, οἱ κύκλοι δηλαδὴ τῆς ἀδελφῆς, δὲν ἔξεραν τί νὰ κάνουν, καὶ οἱ ὀργανωμένοι εἶχαν, οὔτε ἀπὸ τὸν ὀνύχηναν γιὰ νά φέρουν ξένους μισθοφόρους. Ἐπειὴ δὲ ὁ Αὐτοκράτορας καὶ παρακάλεσε τὸν Κράλη τῆς Σερβίας, ποῦ εἶχαν καὶ συμπεθερίο μαζί, νά καθαρίσῃ τὴ Θράκη ἀπὸ τὴν πληγὴ αὐτὴ τοῦ Χαλήλ.

Στο μεταξὺ ὁμως κάποιος Φιλῆς Παλαιολόγος, συγγενὴς τοῦ Αὐτοκράτορα, ζήτησε τὴν ἄδεια νά καταρτίσῃ στρατὸ ἀπὸ ἀριστοκράτες γιὰ νά διώξῃ τοὺς Τούρκους. Καὶ πραγματικὰ σὲ μιὰ μάχη κοντὰ στὴ Βίζα νίκησε τοὺς Τούρκους καὶ τοὺς περικύκλωσε στὴν Καλλιπόλη ὅπου ἔφτασε καὶ ἡ βοήθεια τοῦ Κράλη καὶ στόλος Βυζαντινός καὶ Γενουητικός.

Οἱ Τούρκοι σὰν εἶδαν τὰ στενά, προτίμησαν νά παραδοθῶν στοὺς Γενουαίους, ἀλλὰ αὐτοὶ τοὺς πλορησιώτεροους ἀπ' αὐτοὺς τοὺς ἐσφάξαν καὶ τοὺς ἄλλους τοὺς παρέδωκαν στοὺς Βυζαντινοὺς, ὅπου αὐτοὶ τοὺς πούλησαν γιὰ δούλους.

Ἰστέρα ἀπ' αὐτὴν τὴν ἐπιτυχία, οἱ Βυζαντινοὶ δὲν ἐπιδόθηκαν εἰς τὸ νά ὀργανώσουν τίς δυνάμεις των καὶ νά ἐξασφαλίσθων κι' ἀπὸ τὴν Ἀσία, ἀλλὰ ἐπισκεύασαν τὰ

τείχη τῆς Πόλεως καθὼς καὶ τῆς Ἐκκλησίας Ἀγία-Σοφία,
Ἅγιο Παῦλο καὶ ἄλλας.

★ ★ ★

Τώρα πολλοί σπάνουν τὰ κεφάλια τους νὰ βροῦν σὲ τί δ-
φείλεται ἡ κατάρρευση τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας. Κι'
ἄλλοι βρίσκουν πὼς γέραςε ὁ Μεσαιωνικὸς Ἑλληνισμὸς
καὶ ὁ νέος ποὺ ἄρχισε νὰ γίνεται δὲν εἶχε ἀναπτυχθῇ
τόσο ὥστε ν' ἀντισταθῇ στὴν ὁρμὴ τῶν Ὁσμανλήδων, ἄλ-
λοι προσπαθοῦν νὰ προσαρμόσουν τὴν κατάρρευση αὐτὴ
στὴν ἐξέλιξη τῶν κοινωνικῶν τάξεων καὶ ἄλλες διαφορὲς
αἰτίες. Ἐμεῖς ὁμῶς πιστεύουμε πὼς ἡ αἰτία εἶναι ποὺ δὲν
εἶχαν οἱ Βυζαντινοὶ ἐθνικὴ ἐνότητα. Ἡ τάξη ποὺ κυβερ-
νοῦσε, ἐκτὸς ποὺ δὲν ἤθελε ν' ἀναγνωρίσῃ κανένα δικαίω-
μα στὸν ὄχλο εἶχε καὶ ἐσωτερικὰς ἀντιθέσεις. Ὅποτε βγῆ-
κε στὴ σκηνὴ ὁ Ὁσμάν, ἀνθρώπος ἐμπνευσμένος, μὲ οἰκ-
γενειακὰς παραδόσεις, φιλάνθρωπίας καὶ δικαιοσύνης καὶ
βρῆκε πολλοὺς ἀγανακτοῦντας, ἀπαρτίζοντας τοὺς ποταμούς καὶ
Χριστιανοὺς, πλοῦσιους καὶ φτωχοὺς, καὶ κατέλυσε τὴν
Αὐτοκρατορίαν «μας».

Τ' ΑΥΔΗΜΙ

Ἔτσι πούταν κτισμένο τ' Αὔδημι, μέσα σ' ἓνα πηγάδι,
γεννοῦσε τὴν περιέργεια τοῦ ἐπισκέπτη. Θρύλοι πολλοί
κυκλοφοροῦσαν γιὰ τὸ κτίσιμό του καὶ γιὰ κρυμμένους θη-
σαυροὺς, πὺ μερικοὶ μάλιστα βρέθηκαν κιόλα. Γεγονός
ποὺ δὲν ἐπιδέχεται ἀμφισβήτηση εἶναι πὼς τὸ χωριὸ ἦταν
κτισμένο πρῶτα στὸν ἈΫ-Βασίλη, πού ἔπεφτε στὸ ἀνατο-
λικό μέρος, πίσω ἀπὸ ἓνα βουνό καὶ στὴν ἄκρη τῆς θά-

λασσας. Ὁ θρύλος αὐτός, ἀπό γενεά σὲ γενεά, ἦταν τόσο
ζωηρὸς στὴ φαντασία τῶν χωριανῶν, ὥστε καὶ στὰ χρό-
νια μας θὰ ζοῦσαν ἄνθρωποι ποὺ θὰ πίστευαν πὼς θυ-
μοῦνταν τὴν ἐποχὴ ποὺ τὸ χωριὸ ἦταν στὸν Ἀΐ-Βασίλη.
Οἱ ἱστορικοί, προπαντὸς οἱ σύγχρονοι, δὲν ἀναφέρουν οὔτε
τὸ ὄνομα κἄν τῆς ζωπικιώτατης αὐτῆς κοινότητας. Ἰσως
αὐτὸ νὰ ὀφείλεται καὶ στὴν ταπεινοφροσύνη τῶν κατοί-
κων τοῦ Αὐδημιοῦ, ποὺ καμμιὰ φορὰ δὲν ἐκτίμησαν τὸν
ἐαυτὸ τους καὶ νόμιζαν ὀρισμένα γειτονικά χωριά εὐπορώ-
τερα ἀπὸ τὸ δικό τους. Τ' Αὐδήμι ὅμως εἶχε πολλοὺς πό-
ρους, ἀλλὰ ἀνεκμετάλλευτους γιατί δὲν δόθηκε ἡ εὐκαι-
ρία στοὺς κατοίκους νὰ τοὺς ἐκμεταλλευτοῦν. Π. χ. ἡ μι-
κρὴ ἀπόσταση ἀπὸ τὴ θάλασσα — μόλις 20 λεπτά — ἦταν
ἀφορμὴ νὰ μὴν ἔχη τ' Αὐδήμι ψαράδες. Ἐνῶ ἔρχουνταν
ἀπὸ τὸ Μαρμαρά, τὸ Κούμβιο καὶ ἄλλα μέρη καὶ ψάρευαν,
ἐκκαμνῶν τὸν Ἀΐ-Γιῶργη — τὴ σκάλα τ' Αὐδημιοῦ — ἐ-
κτὸς τοῦ κέντρου. Ἀλλὰ φέτος δὲν πρόκειται ν' ἀσχολη-
θῶμεν αὐτὸ τὸ κεφάλαιο.

ΑΘΗΝΑΙΩΝ
Οι παλαιότεροι Αθηναῖοι μὲν εἶναι ἄγνωστο ἀπὸ ποῦ
ἐκτεφάνονταν. Ὁ Παχυμέρης λέγει γιὰ τὴν ἐπιδρομὴ τῶν
Τούρκων στὸν Εὐδημιόπλατο: «καὶ πολλὴν λείαν ληϊσά-
μενοι», ποῦ γιὰ νὰ τονίξῃ αὐτὴ τὴ λεπτομέρεια, ὅτι οἱ
Τούρκοι ἐκλεψαν πολλὰ πράγματα, θὰ πῇ πῶς ὑπῆρχαν
καὶ πολλὰ πράγματα. Αὐτὸ ἐξακριβώνεται καὶ ἀπὸ τὰ
μάρμαρα, τοῦς μεγάλους τάφους καὶ τὶς ἐπιγραφὰς ποῦ
βρέθηκαν οἱ σύγχρονοι Αὐδημιῶτες ἀνοίγοντας ἀμπέλια στὸν
Ἀϊ-Βασίλη

Ἄλλὰ οἱ διανοοῦμενοι Αὐδημιῶτες διστάζουν νὰ παραδεχτοῦν ἂν τ' Αὐδήμι προέρχεται ἀπὸ τὸν Εὐδημοπλάτανο. Γιατὶ ὑπάρχει καὶ χωρὶς Πλάτανο· καὶ μέρος μεταξὺ Γάνου καὶ Αὐδημιοῦ ποῦ λέγεται Πλατάνι, καὶ αὐτὸ συντείνει στὸ νὰ ἐπιφέρῃ κάποια σύγχυση καὶ ἀμφιβολία. Ὁ ἀρχαιοφύλακας τῶν Πατριαρχείων κ. Γεδεών, μᾶς παράπεμψε σ' ἓνα βιβλίο του «Μνήμη Γανοχώρων», ποῦ δὲν βρήκαμε καιρὸ νὰ τὸ μελετήσουμε, μᾶς εἶπε ὅμως προφορικὰ πὼς δὲν ὑπάρχει στὴ Βυζαντινὴ ἱστορία τὸνομα

«Αὐδῆμι». Ἐμεῖς ὁμῶς, ἐκτός ἀπὸ Εὐδημοπλάτανου, συναντήσαμε στὸν Παχυμέρη καὶ Εὐδημον. Ἀναφέρει δὲ τὴ λέξη ἐκεῖ πού λέγει ὅτι οἱ Καταλάνοι ἔφυγαν ἀπὸ τὴν παραλία, τὸν Εὐδημον καὶ τὸν Γάνον.

Ἐκτός δὲ ἀπὸ τὸν Εὐδημοπλάτανου, τὴν πλούσια αὐτὴ κοινότητα, πού ἐμεῖς δὲν ξέρουμε ἄλλη παραλία, ἐκτός ἀπὸ τὸν Ἀΐ-Βασίλη στὴν περιοχὴ ἐκεῖνη νὰ ἔχη σημάδια πῶς κατοικοῦνταν, ὁ Παχυμέρης ἀναφέρει καὶ «στενὰ τοῦ Γάνου», πού ἐμεῖς καὶ πολλοὶ ἄλλοι τὰ ἐξηγοῦν ὅτι εἶναι ὁ δρόμος ἀπὸ τὸ Δερβένι ὡς τὴν Ἀγία-Κυριακὴ. Δηλ. ὁ δρόμος πού περνάει μέσα ἀπὸ τίς ρηματιᾶς πού εἶναι κτισμένο τὸ σημερινὸ Αὐδῆμι καὶ ἦταν διαδεδομένος ὁ θρύλος ὅτι στὸ Δερβένι καὶ στὴν Ἀγία Κυριακὴ ἢ Καγκέλια ὑπῆρχαν φύλακες μὲ νταβούλια πού ὅταν περνοῦσε ἄνθρωπος ἄρχιζαν καὶ χτυποῦσαν τὰ νταβούλια τοῦς γιὰ νὰ πάρουν εἶδση οἱ ἀντικρυνοὶ φύλακες καὶ νᾶχουν τὸ νοῦ τοῦς πρὸς σὲ ὀρισμένη ὥρα ἔπρεπε νὰ περάσῃ ὁ ἄνθρωπος. Διαφορετικὰ ἔπρεπε νὰ τὸν ἀναζητήσουν. Τὸ μέρος αὐτὸ πρὶν καλεῖται τ' Αὐδῆμι θὰ ἦταν ἐπὶ τὴν ἐκτετατομένην ἀποκοπὴν ὅσο καὶ ἀπὸ ἀγρίων ζώων.

Ἐκτός ἀπ' αὐτὰς τίς λεπτομέρειες, ὁ Παχυμέρης ἀναφέρει πῶς οἱ Τοῦρκοι ἀφοῦ κυρίευσαν τὸν τόπον τοῦ Γάνου καὶ ἄρπαξαν πολὺ πλοῦτο ἀπὸ τὸν Εὐδημοπλάτανου περικύκλωσαν καὶ τὸ φρούριο τοῦ Ἀγίου Ἡλιοῦ. Σχετικὰ μὲ τὴ λεπτομέρεια αὐτῇ στ' Αὐδῆμι ἦταν διαδεδομένος ὁ θρύλος, πῶς κλέφτες πήγαιναν συχνὰ στὸν Ἀΐ-Βασίλη καὶ οἱ κάτοικοι ἔφευγαν βάζοντας τὰ παιδιὰ τοῦς μέσα σὲ σακκούλια. Ἐξ οὗ καὶ τό:

Τάγκουρ τούγκουρ τὰ νταβούλια
τὰ παιδιὰ μέσ' στὰ σακκούλια.

Κάποτε δὲ, τὴν τελευταία φορὰ πού πήγαν οἱ κλέφτες, οἱ ἄνθρωποι ὅλοι κλείστηκαν μέσα στὸ κάστρο τοῦ Ἀΐ-Λιά. Ὁ Ἀΐ-Λιάς εἶναι σήμερα στὴν κορυφὴ τοῦ βουνοῦ ποῦ βλέπει καὶ τὸν Ἀΐ-Βασίλη καὶ τὸ σημερινὸ Αὐδῆμι. Ἀλλὰ δὲν εἶχαν νερό κι' ἔσκαψαν μέσα στὸ φρούριο γιὰ νὰ βγάλουν νερό. Δὲν μπόρεσαν ὁμῶς νὰ βροῦν καὶ παραδό-

θηκαν. Ὁ Παχυμέρης δὲν λέγει ὅτι ἔσκαψαν, ἀλλὰ μόνον πῶς ἔγλειφαν τὰ φύλλα τῶν δέντρων κι' ἔσφαζαν ζῶα γιὰ νὰ πιοῦν τὸ αἷμα τοῦς. Ὑπάρχει ὁμῶς μιὰ μεγάλη γούδα στὸν Ἀΐ-Λιά πού ἐπιβεβαιοῖ τὸ θρύλο.

Μετά τὴν παράδοση ἔφυγαν γυμνοὶ οἱ ἄνθρωποι, καὶ πήγαν καὶ κατοίκησαν μέσα στὸ λάκκο, ὅπου εἶναι τὸ σημερινὸ Αὐδῆμι. Καὶ ἐπειδὴ πολλοὶ θὰ ἔκρυψαν τοῦς θησαυροῦς των, ὑπῆρχαν θρύλοι, τοῦς ὁποίους ἄκουσα ἀπὸ ἀνύποπτους χωριανούς, ὅτι ὑπάρχουν παραχωμένα πολλὰ χρήματα καὶ μάλιστα πῶς τὴ νύχτα βγαίνει ἡ νεράιδα καὶ λυχνίζει τὰ φλουριά.

Τώρα ἂν τυχόν γράφουμε καὶ τίποτα τὸ θολό, ἃς μᾶς συμπαθήσουν οἱ πολύξεροι, γιατί ἐμεῖς δὲν εἶχαμε τὴν πρόθεσιν νὰ παραστήσουμε τὸ σοφό. Ἀπλούστατα μιὰ ἀπορία πού μᾶς δόθηκε, φροντίσαμε νὰ τὴν ἐξηγήσουμε ὡς ἐπιχειρηματικώτερα μπορούσαμε. Τὸ θέμα δὲν ἐξαντλήθηκε, ἀλλὰ ἐπεὶ οἱ ἄλλοι νὰ μᾶς στείλουν πληροφορίες ἂν ἔχουν καὶ περὶ τῶν ἐπιχειρηματικώτερον καὶ αὐτὸ τὸ ζήτημα, καὶ ἄλλα πού σχετίζονται μὲ τ' Αὐδῆμι, ὥστε τοῦ χρόνου Β'. τόμος μᾶς νὰ εἶναι ἀρτιώτερος.

Γ. ΠΑΧΥΜΕΡΗ: ΤΟΜΟΣ Β'. — ΒΙΒΛ. Ζ'. — ΚΕΦ. ΚΑ'.

Ὡς ἐάλωσαν τὰ κατὰ τὸν Γάνον

Βασιλεὺς δὲ καὶ αὐτὸς πέμπειν ἐπεῖρα μετ' εἰρήνης τῷ λαθεῖν χρήματα ἀπαλλάττεσθαι πείθειν. ἀλλ' οὐκ ἔπειθε διαπρεσβευόμενος· τοῦς γὰρ αὐτοῦς ἀντέπεμπε Ρομοφόρτος τὴν εἰρήνην ἀπερῶντα·, εἰ μὴ τὰ καὶ τὰ γένοιτο, λέγων ἅπερ δὴ καὶ προείπομεν. ἦσαν δὲ καὶ πρέσβεις ἐξ Ὀσφεντισθλάδου πρὸς Ρομοφόρτον, σπονδὰς ζητοῦντες καὶ τὴν ἀδελφὴν Ὀσφεντισθλάδου, τὴν τοῦ Τζακὰ τοῦ φονευθέντος σύζυγον, ἐγγυωμένους πρὸς γάμον ἐκεῖνον, ὥστε ἔχειν ὁμαιχμίαν κατὰ Ρωμαίων⁽¹⁾· καὶ τούτοις ὁ Ρομοφόρτος συγκάταινος ἦν. τῶν δὲ πού βασιλέως πρέσβων ἐς πόλιν πα-

(1) Ρωμαῖοι = Ἕλληνας.

ραγγειλάντων, καὶ ἀγγειλάντων ὡς καὶ τινες τῶν Περσῶν⁽¹⁾ διαπερῶεν ὑπὲρ τετρακοσίους (καὶ τοῦτο γὰρ ἐβρενθύετο Ρομοφόρτος, ὡς εἶη τὰ δυνατὰ οἱ ὁπόσους θέλοι διαπερᾶν τοὺς κατὰ Θράκην αἰγιαλοὺς κατέχοντι ὡς ἂν μηδὲν μηδ' ὄλως παρὰ τῶν τοῦ βασιλέως νηῶν κωλυθησομένων), παραυτίκα μοῖρα τις καὶ μάλιστα τῶν Περσῶν εἰς τὰ τοῦ Γάνου στενὰ εἰσβαλόντες αὐτοβοεῖ τὸν αὐχένα κατέσχον⁽²⁾, καὶ πολλὴν λείαν ἐξ Εὐδημοπλατάνου ληΐσάμενοι, τοὺς πολλοὺς φονεύσαντες, ἀρτύναντες ἑαυτοὺς ἐντεῦθεν καὶ τὸ ἀσφαλὲς σχόντες ἐκ τοῦ φρουρίου τοῖς λοιποῖς ἐνεργέστερον ἐπεχείρουν. ἐκεῖθεν καὶ ἔως Ραιδεστοῦ, τὰ πρὸς τὰ ὧδε κατὰ τε πλάτος Βιζύης καὶ πρόσω, ἅπαντα τὸν τοσοῦτον τόπον ἀνθρώπων παντελῶς ἐρημώσαντες τοῖς ἐκείνων καρποῖς ἐνερτύων· πελάγει γὰρ ληΐων κυματίζοντι προστυγχάνοντες, ἐξ αἰχμαλώτων τοὺς ἀμνητῆρας ἐπιστήσαντες μυρίον διεφόρου πλοῦτον, ἀμάξις καὶ ζώοις διακονούμενοι βασιλεῖ μὲν οὖν ἐδόκει καὶ βουλευταῖς, ἐκ πολλοῦ πέμπειν διὰ ταῦτα καὶ κτακαίειν τὰ ἄνω καὶ πόρρω πρὸς Σηλυβρίαν· **ΑΚΑΔΗΜΙΑ** οἱ δὲ πολλοὶ αἰτῶντες ἀφ' οὗ κινουν καὶ ἀνεβάλλοντο τὴν ἐγχείρησιν. ἐς τοῦτο δ' ἀπακρίθη τότε οἶμαι καὶ ὄψις ὀνείρου φανεῖσά τινι τῶν ἐκ τῆς τάξεως τοῦ παλατίου χρόνοις τρισὶ πρότερον ἢ ταῦτα γενέσθαι· Πέρσαι γὰρ ὀχούμενοί καμήλοισι καθ' ἑῶν αἰγιαλὸν ἀπὸ Σκουταρίου καὶ τὸ ἐπέκεινα ἵστασθαι τὸ ὄναρ ἐδείκνυ, ἐξαίφνης δὲ κατ' αἰθέρας τὰς καμήλας πετομένας καὶ τοὺς ἐπιβάτας φερούσας πρὸς τὴν ἀντίπεραν γίγνεσθαι καὶ ταῦτ' ἐπράττετο μηνὸς Ἀνθεστηριῶνος, ὅτε βασιλεὺς Μιχαὴλ ταῖς σφῶν ἀτασθαλίαις προσκόπτων, ὀλίγους περὶ αὐτὸν ἔχων τοὺς συναναθάντας, ἀπὸ δύσεως ἐκ

(1) Πέρσαι=Τοῦρκοι

(2) αὐτοβοεῖ τὸν αὐχένα κατέσχον, σημαίνει, κατὰ τὴν γνώμη μας, πῶς ἀλλαλάζοντας κατέλαβαν τὸν αὐχένα δηλ. τὸ μέρος ποῦ ἡμεῖς (οἱ κάτοικοι) λέμε **Καμήλα**, γιατί μοιάζει σὰν λαιμὸς καμήλας καὶ ὅπου πίσω ἀκριβῶς εἶναι τὸ Κούμβασο.

προσπαίου, πέμπων πρὸς τὸν πατέρα ἐκχωρεῖσθαι οἱ τὴν πρὸς ἐκείνους ἀφίππευσιν, εἰ μὴ ἄλλως καὶ αὐτόθεν θελοὶ συμμαχεῖν, ἐζητεῖτο· τὴν γὰρ χώραν ἤδη προνενομεῦσθαι (προνενομηθῆναι), καὶ ἄρδην φανεράν εἶναι ἀπολουμένην, ἣν μὴ τις ὑπέρασχη. ἀλλ' ἡ περὶ ἐκείνον ὀλιγοχειρία ἐμποδῶν ἦν, καὶ μέλλουσιν προμηθῆς σπουδῆς ἐπικινδύνου τὸ τηνικάδε κρεῖττον ἐδόκει.

Γ. ΠΑΧΥΜΕΡΗ: ΤΟΜΟΣ Β'.— ΒΙΒΛ. Ζ'.— ΚΕΦ. ΚΣ'.

Πῶς οἱ ἐχθροὶ τινὰ τῶν ἀνὰ τὸν Γάνον φρουρίων παρεστήσαντο

Οὐ μὴν δὲ καὶ οἱ ἀνὰ τὴν δύσιν Τοῦρκοι τὸ παράπαν ἡμέλουν, ἀλλὰ τὸν τοῦ Γάνου κυριεύσαντες τόπον καὶ τὸ τοῦ ἁγίου Ἡλίου περικαθίζουσι φρούριον, καὶ τοὺς κατ' αὐτοὺς ἀνέκαμους δίχα τεμόντες ἐκεῖ τοὺς ἐντὸς ἐκάκουν, ἔως οὐκ ἀνέκοντες ἐκεῖνοι τῇ πολυημέρῳ λειψυδρίᾳ ὡς καὶ τὰ ἄλλα τῶν δένδρων λείγειν καὶ θύοντες ζῶα ἀπορροφᾶν τὰς σφύμας ἐπὶ πλείστον τῆς ἡμέρας, πολλοὺς δὲ καὶ ἀποκτείναντες, ἔγνωσαν ἑαυτοὺς προδιδόναι καὶ φρούριον. πλὴν οὐκ ἐθάρρουν τοῖς Πέρσαις διὰ τὴν ἀλλοτρίωσιν τοῦ σεβάσματος, καὶ πέμψαντες Ρομοφόρτον ἐπεκαλοῦντο. καὶ ὁ παρῆν, καὶ βία μὲν μόλις δ' ὁμῶς οἱ περὶ αὐτὸν τὸ Περσικὸν ἐξελάσαντες, τὰ πολλὰ δικαιολογούμενον πρὸς αὐτοὺς κατ' ὁμολογίαν προσχωροῦντας μετὰ τῶν θείων εὐαγγελίων δέχονται. καὶ ὅσον τὸ ἀφ' αὐτῶν φιλάθρων τὴν διαγωγὴν παρέχουσι. τοῦτο ποιοῦσι καὶ ἐν τῇ πύργῳ τοῦ Ραιδεστοῦ. ἐπὶ πολὺ γὰρ διετέλουν τῷ φρουρίῳ ποιούμενοι προσβολάς, ἀλλ' οὐκ ἤνυτον. τέλος καὶ μηχανήματα ἐπιστήσαντες πετροβόλον νυκτὸς τὰ πολλὰ κατηκόντιζον τὰς βολάς, ὡς ἐπιρριφῆναι πέτρας περὶ ποῦ τὰς ἑκατὸν καὶ πολυταλάντους. πεντηκονταμνχταὶ γὰρ τὰ πολλὰ ἐπιπτον, εἰ καὶ διὰ τὸ ὀλίγιστον τοῦ φρουρίου αἱ πλείεσται ἡστόχουν καὶ ἔξω ἐπέρρητον τὰ πεμπόμενα. οὐ μὴν δὲ καὶ ἀζημιώτοι ἔμενον, ἀλλὰ πολλάκις ὑπὲρ τριακοσίους οἱ ἐντὸς ὄντες εὐθαρσῶς ἐξελαύνοντες σφίσι ἐπέρρατον καὶ τὰ πολ-

λά ἐξημίουν ἕως οὐ κατισχυθέντες καὶ οὗτοι προσχωρεῖν καθ' ὁμολογίαν ἰκέτευσον. ἀλλ' οὐκ ἔπειθον· ἐπώμοτος γάρ ἦν Ρομοφόρτος, ἐπεὶ πολλοὺς ἀπέβαλε τῶν ἰδίων, ἤ μὴν καὶ θέλοντες προσχωρεῖν μὴ δέχεσθαι, καὶ μᾶλλον τοῦ πύργου σαθρωθέντος ταῖς συνεχέσι τῶν λίθων βολαῖς αὐτοῦ μηχανήματος. τὸ γὰρ τοῦ ἁγίου Ἡλίου φρούριον χειρωσάμενος φιλανθρώπως προσηνέγκατο τοῖς οἰκήτορσι, καὶ φρουροὺς ἐμβαλὼν ἐκείνοις πρὸς Παιδεστὸν γίνεται, ἐξελεῖν διανοούμενος καὶ ἀνοικτὶ φονεύειν. οἱ δὲ προσελιπάρουν θερμότερον, καὶ ἑαυτοὺς παρεδίδοσαν καθ' ὁμολογίας τοῦ σωθῆναι, ἐκ χειρὸς ἡδὴ τῆς μάχης οὔσης καὶ τοῦ κινδύνου ἐπηρτημένου. καὶ ἐκινδύνευσον, ἢ μὴ τις τῶν ἐπισκόπων συμπαρῶν σφίσι καὶ σὺν αὐτῷ ἄλλοι τὸν βάρβαρον ἰκατεύουσι μὴ ἂν τόσον ἐργάσασθαι φόνον. ἅμα δὲ γε καὶ συμβουλευουσιν, ὥς ἐλέγετο, τοὺς τοῦ βρυχάρου θυμοὺς κολλακεύοντες, ὥς εὐθίκτως καὶ ἄλλοι προδοῖεν ἂν ἴσως ταῖς φιλανθρώποις ἐκ φήμης μεταωριθέντες ἐλπίσι, ταῦτα λέγοντες τῇ δεινότητι τῶν ληπτῶν καὶ τὸν βάρβαρον κατεργάζονται. καὶ τὰ μὲν χρήματα ἀφαιρεῖται, γυμνά δὲ τῶν ἐόντων τὰ σώματα καταλείπει, ὥστ' εἰ μὲν μένειν θέλοιεν, κηδεμονίας τινὸς ἀξιοῦσθαι, εἰ δ' οὖν, ἀλλ' ὥς ἔχουσιν ἐξ αὐτῆς ἀπαλλάττεσθαι· προῆγε δὲ τὰς δυνάμεις, ἀπὸ ρυτῆρος ἐλαύνων, καὶ ἐπὶ τὰ λοιπὰ φρούρια· φήμη δ' ἔκετο συμπεριάγειν καὶ τὸν ἐπίσκοπον (Πανίου⁽¹⁾) δ' οὗτος ἦν) καὶ τὰ πολλὰ αὐτὸν ἐφιστάμενον συνεργεῖν τοῖς ἐχθροῖς, ἐφ' ᾧ προδίδοιεν αἱ πόλεις· καὶ διὰ ταῦτα ὥς εἰκὸς καὶ παρὰ τῆς ἐκκλησίας ἐκεῖνος ἠδυνέτο, καὶ ἡ δίκη πατριάρχου γράμμασιν ἐδηλοῦτο τῷ καταδικασθέντι. ἐκεῖνος δὲ πρὸς τὴν φήμην καὶ τὰ τῆς ποινίμου δίκης ὑπεραλγῆσας καιροῦ θραξάμενος φεύγει, καὶ τὴν ταχίστην τῷ βασιλεῖ παραγίνεται.

(¹) Πανίου—Πανίδου, κατὰ πᾶσα πιθανότητα.

ΑΘΗΝΩΝ